

Statisztikus fizika témaköörök, 2016

- Termodinamika alapjai, termodinamikai entrópia fogalom, fundamentális egyenletek.
- Mikroszkopikus állapotok fogalma, klasszikus statisztikus fizika. Boltzmann-entropia
- Einstein-modell a Boltzmann-entropia alapján
- Mikroállapotok eloszlása, egyenlő valószínűségek elve
- A kanonikus és nagykanonikus tárgyalásmód általános tárgyalása, az entrópia általános definíciója
- Szabadenergia és nagykanonikus potenciál, a kémiai potenciál: termodinamikai definíció és statisztikus értelmezés

Kanonikus tárgyalás alkalmazásai:

- (i) Einstein-modell kvantumosan
- (ii) Einstein-modell klasszikusan
- (iii) Klasszikus egyatomos ideális gáz

Nagykanonikus tárgyalás alkalmazása:

- Fermi- és Bose-típusú részecskék nagykanonikus állapotösszege
- Az egyrészecske állapotok fogalma
- Azonos részecskékből álló kvantumrendszer hullámfüggvénye: általánosan és független részecskék esetén
- Egyrészecske állapotok a dobozba zárt részecske esetén, az állapotstabilitás-függvény
- Az egyrészecske állapotok átlagos betöltöttségének (N_s átlag) számolása kanonikus és nagykanonikus esetben az állapotösszegek alapján
- Maxwell-Boltzmann, Fermi-Dirac és Bose-Einstein eloszlások származtatása
- Termodinamikai mennyiségek (kémiai potenciál, belső energia, hőkapacitás és állapotegyenlet) számolása az eloszlásfüggvények alapján (elvileg), hőmérséklet-függések (kémiai potenciál és hőkapacitás)
- A nyomás és a belső energia közti, statisztika-független, összefüggés
- Degenerált Fermi-gáz tárgyalása, Fermi-energia fogalma (delokalizált elektronok fémekben)

Termodynamika:

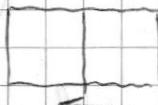
- fenomenológiai
- egysensíly
- állapotjelzők:
  - térfogat V
  - molszám n vagy N (utóbbi mindenekkel szemben)
  - hőmérséklet T
  - nyomás p
  - belső energia U (az I. Törételel definíciója)
  - entropia S
  - kémiai potenciál μ

Entropia:

- Clausius nevéhez fűződik
- hőmennyiségek: Q nem állapotjelző, mérhetetlennégek: hő és entropia
- hő: a termikus energia csere, ami részt vesz a meghőközösségi változásban
- entropia: a rendszert körülvevő hőtől való elszakadása

$$T_1 < T_2$$

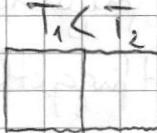
mérhetetlennégek: játék

$$\Delta Q \neq 0$$

Nem állapotjelző, mert csak akkor van jelén, ha folyamat zajlik.

- munka: W nem állapotjelző, folyamat közben van jelén, itt a mechanikai munka végzetet értjük

$$\delta W$$

{ terfeje ki munkavégzés: $\delta W = -pdV$

{ surlokész munkavégzés: δW

(utóbbi inverzibilis)

- inverzibilis folyamat: nem megfordítható,
ugyanis entropia változással jár
(a térfogati művegekben reverzibilis: nem
jár $\Rightarrow$ entropia változással)

inverzibilis folyamat $\Leftrightarrow \Delta S \neq 0$

- Valtozásról csak állapotjelző esetén beszélhetünk;
ezek csak állapot jelzők esetén

$$\Delta U = U_2 - U_1$$

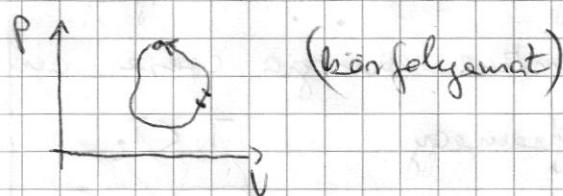
$$\Delta Q = Q_2 - Q_1$$

$\hookrightarrow$ infinitezimális $dU \rightarrow$ differenciál dU

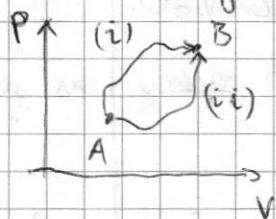
- II. Törételel:

$$\oint \frac{dQ}{T} = 0$$

Tetszőleges anyagra és körfolyamatra igaz!

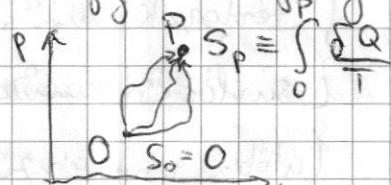

Az integrál utánpöntben. $\Leftrightarrow \oint = 0$

$$\oint \frac{dQ}{T} = \sum_i \frac{\Delta Q}{T} \quad \int \frac{dQ}{T} = \sum_i \frac{\Delta Q}{T}$$

Ebből következik, hogy horzionálisan elhelyezett
egy állapot jelzést a folyamathoz.

$\dot{U}$ -független $\Rightarrow$ az állapot
tartozik e's nem stánnit hogyan jött
oda (P: állapot, O: referencia pont)

$$dS = \frac{\delta Q}{T}$$

$$S_p = \int_0^P \frac{\delta Q}{T}$$

A referencia pont az abszolút nulla fűr (a termodynamika leírása nem ad magyarázatot)

$$S_{P_1} - S_{P_2} = \Delta S = \int_{P_2}^{P_1} \frac{\delta Q}{T} \Rightarrow dS = \frac{\delta Q}{T}$$

$\oint \delta Q \neq 0$ ez jelenti azt, hogy Q nem állapotfüz!

Állapotfüz:

- "probléma" hogy mindenkor állapotfüz ki fejehető a többivel; de ekkor minden rendszerni özet

- extenzív

- intenzív

- intenzív állapotfüz: kiegészítődésre töredezhető

T, P, μ

- extenzív állapotfüzök: értelmezik a rendszert mindenivel arányosan

S, n, U, V

$2x$	$(1-x)$
~~$2x$~~	~~$(1-x)$~~

X áll. füz.

- sima legyűrűségét fogja, ha az alegy megszűnése lehetséges

pl.: $S_m = \frac{S}{n}$ $U_m = \frac{U}{n}$ (molekula menny.)

- Szabadsági füle: hogy független állapot jelző van a rendszernél

Szereplőihez kell legalább $\frac{1}{T}$ extenzív mennyiségek

Tisztta rendszer: csak egyfélé alegyvan benne (nem részes)

Tisztta rendszer szabadsági görainak a száma 3.

(Ha megedd a teljes intenzív áll. jelzést, azorból a harmadik már adott pl. $\mu(T, p)$)

Képességek esetén minden +1-ppel növekszik a szabadsági füle száma (3+)

A hármas intenzív mennyisége nem lehet független!

$$\cancel{S(\mu, T, p)} \quad S(\mu, V, p) \text{ teljes} \\ \hookrightarrow \text{a trivium extenzív}$$

- Entropia: $S(u, V, U) \xrightarrow{u \rightarrow N} S(N, V, U)$

- Fundamentális
- a tényai potenciál definíciója ezen alapul (ezért kiemelten fontos)

$$\left(\frac{\partial S}{\partial U}\right)_{N,V} = \frac{1}{T} \quad \left(\frac{\partial S}{\partial V}\right)_{N,U} = \frac{P}{T} \quad \left(\frac{\partial S}{\partial N}\right)_{V,U} = -\frac{\mu}{T}$$

- az entropia differenciálható lesz a Taylor-sorral csak az első rendű tagot tartva meg, így:

$$dS = \left(\frac{\partial S}{\partial U}\right) dU + \left(\frac{\partial S}{\partial V}\right) dV + \left(\frac{\partial S}{\partial N}\right) dN = \\ = \frac{1}{T} dU + \frac{P}{T} dV - \frac{\mu}{T} dN$$

$$dU = TdS - pdV + \mu dN$$

in
 hőszere   teljes
 munka   munka
 anyagmenetiségek
 megoldásai

Példa:

$$\frac{\partial S}{\partial U} = \frac{1}{T} = f(N, V, U) \quad \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \Rightarrow U(N, p, T)$$

$$\frac{\partial S}{\partial V} = \frac{p}{T} = g(N, V, U) \quad \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} \Rightarrow V(N, p, T)$$

Tehát történik ismeretlenes egyszerűen, amit megoldva
ismerjük a teljes rendszert.

Vell még:

$$pV = NkT$$

A hőkapacitás:

$$C_p = T \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_{p, N} = \left(\frac{\frac{\partial Q}{\partial T}}{\partial T} \right)_{p, N} = \left(\frac{\partial Q}{\partial T} \right)_{p, N}$$

Ez a hőkapacitás
definíciója

És ezek miatt fundamentális:

$S(N, V, U)$ - bár meghatároz az $S(N, T, p)$ -t
de visszafele már nem lehet. $S(N, T, p) \neq S(N, V, U)$

Keverük a fundamentális egyszerű:

$$S(U, V, N_1, N_2, \dots)$$

$$\frac{\partial S}{\partial U} = \frac{1}{T} \quad \frac{\partial S}{\partial V} = \frac{p}{T} \quad \frac{\partial S}{\partial N_i} = -\frac{\mu_i}{T}$$

Termodynamikai entrópia:

$$\Delta S = S_2 - S_1 = \int_1^2 \frac{dQ}{T} \Leftrightarrow dS = \frac{\delta Q}{T}$$

δQ hőszáles: folyamat jelző, folyamatra jellemző
és ezért nem állapotjelző (fizikai értelmezés)

$$\Delta U = \int_1^2 (\delta Q + \delta W)$$

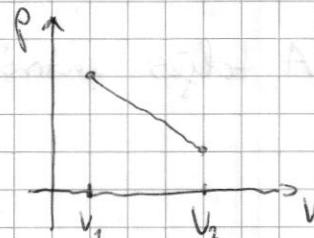
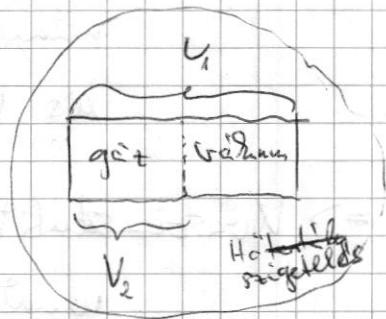
$$dU = \delta Q + \delta W$$

$\hookrightarrow$ Belső energia megtartása: ebben az értelmezésben
ez nem állapotjelző, hiszen ez is folyamat
ra jellemző

Gay-Lussac törvény:

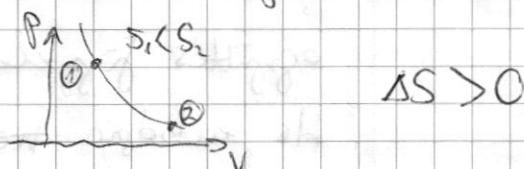
$$\begin{cases} \delta Q = 0 \\ \delta W = 0 \end{cases} \Rightarrow dU = 0$$

$$\Delta U = 0$$

Ideális gáz: a belső energia nem változik és az entrópia nem változás általában.

Izoterminak folyamat: van entalpia változás

Adiabatikus folyamat: nincs entropia változás

Inreverzibilis folyamat: spontán entropia termelődés
 és az entropia "termelődés" nem feltételezik a
 hőmérősről függvénye, sőt: izotermás például.

$$dS = dS_{\text{spontán}} \geq 0 \quad \downarrow \text{ez minden}$$

Hő hőközelis is jelén van a folyamatban:

$$dS = dS_{\text{spontán}} + \frac{\delta Q}{T} \quad \downarrow$$

Minimális se csökkenthető, ha a
 mindenrégész (a rendszer univerzális)
 minimális se csökken: infinitesimalis
 his mindenrégész

$\Rightarrow$ Kötzi-statisztikai folyamator: infinitesimalis
 mindenrégész fel sorozata (idealizált)
 eset)

A teljes entropia:

$$dS = \frac{\delta Q}{T} + dS_{\text{spontán}} + \frac{\delta W_{\text{int}}}{T} + \dots \geq 0$$

Inreverzibilis mindenrégész:
 például fűrészési mindenrégész

Reverzibilitás: ahol a folyamat es a rendszer
 egynél foglyanabb retelelve van entropia
 Ha entropia törekedés visszaesik van, arról
 a folyamat inreverzibilis. (mivel minden $dS_{\text{spontán}} = 0$)

Ismeretlen a reverzibilitásra vonatkozóan

Statisztikus fizikai entropia:

- Az anyag mikroszkópius szervezetével függőleges magyanszai.
- Mikroszkópius állapot: atomi állapotok, a mikroszkópius állapotot felépítő belső elemi állapotok
- Kvantummechanikai állapot:

$$\hat{H}|\Psi\rangle = E|\Psi\rangle$$

pl.: "Einstein - zst": független lineáris oszcillátorok összesége

$$\hat{H} = \sum_{i=1}^N \left(\frac{\hat{p}_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 \hat{x}_i^2 \right)$$

$$E = \sum_{i=1}^N \hbar \omega \left(n_i + \frac{1}{2} \right) \quad \text{Quantumszám: } n_i = 0, 1, \dots$$

$$\underbrace{E_{n_1, n_2, \dots, n_N}}_{\hbar}$$

Microállapotok halmaza: az összes lehetséges kvantumszámok összes lehetséges kombináció halmaza

Teljes zst. hullámfügg.-e: az összes hullámfüggvény szorzatának által elő

$$\Psi_m = \Psi_1(x_1) \cdot \Psi_2(x_2) \cdot \dots \cdot \Psi_N(x_N)$$

Azért ezek szorzata alacsony, mert függhetetlen a lin. oszc.-ról.

Működéskörönkívül stabilisációi főbb részben: hidrogén porz
mellőzéssel megedné, míg a rez. -t egyszerűen
nincs megelőzni: f

Ebben a rez. -ben: $f = N$

Dobdy-modell: Einstein-rez., de Rül. $w_i \cdot f_i$

Multiplicitás: $\Omega(E)$ értelmezése, hogy hűtőszektorban
eljutottak az energiasztintjei a rez. -nál

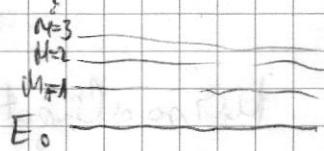
$$E_M = \sum_{i=1}^N \hbar \omega (w_i + \frac{1}{2}) = N \frac{\hbar \omega}{2} + M \cdot \hbar \omega$$

$= E_0$ alapellapot energia,
mindez a multiplicitás (degenerációsztinták) = 1

$$M = \sum_{i=1}^N w_i \rightarrow E_0$$

adja a degenerációt
Légyen M értéke, több
ellapot halmozabol is megrajtható

$$\Omega(E) = \Omega(M)$$

Hidrogén működéskörönkívül megalapítani
egy adott energiasztintet.

→ Klasszikus fizikai alapok:

A Hamiltoni formalizmustól indulunk róla.

Hamilton fgv.: az energia definíciója az általános

impulzusok és általános koordináták fgv.-ról:

$$H(q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f)$$

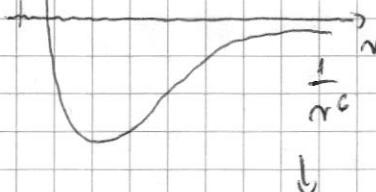
pl.: egymányaos idézéses Hamilton-fgv-e

$$\mathcal{H} = \sum_{i=1}^N \frac{\vec{p}_i^2}{2m} \quad \vec{p}_i^2 = p_{ix}^2 + p_{iy}^2 + p_{iz}^2$$

Redliv v. valódi gáz:

$$\mathcal{H} = \sum_{i=1}^N \frac{\vec{p}_i^2}{2m} + \sum_{i=1}^N U(\vec{r}_i - \vec{r}_c)$$

$$U \sim \frac{1}{r^6}$$

Van der Waal vonás: gyenge induktív dipól kölcsönhatás

$$\mathcal{H}(q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f) \Rightarrow f = 3N$$

$\downarrow \quad \downarrow$
 $r_{1x}, \dots, r_{Nz}$

szabadsági feszessége

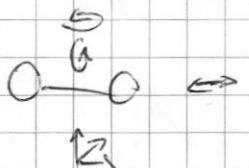
Kétatomos molekula szabadsági feszessége a száma:

- tömegarányt: 3

- forgási: 2

- rezgés: 1

$$\Rightarrow f = 6N$$

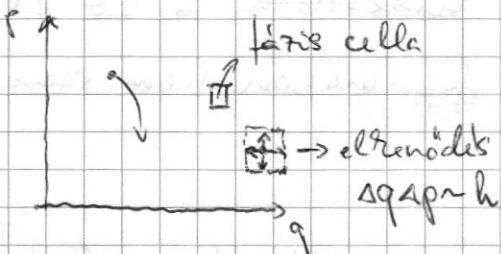
Szabályozásokhoz a rezgés általában elhagyhatatlan: erről: $f = 5N$

Klasszikus rendszerek:

$$\underline{u} \Leftrightarrow (q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f)$$

Megosztó párus állapotok
belincs

Fázisra ábocozás:

| Klasszikus esetben

A probléma, hogy ez egy
polifázis halmoz, ezért
a teret fázis cellákra
osztjuk.

→ A fázis celláinak a Nagysignifikenciája kell lennie,
többszöröse pont a Planck-ellenőrönél valamivel nagyobb.
Az entropia egy transzisz erőjéig meghatározott első
a fázisellát pont a Planck-ellenőrönél valamivel nagyobb,
arról ez a transzisz elhúzódik. Ezért felül a hivatalos
rendszerek határ általánese esik ebben a részesítésben
megy át a Klasszikus esetbe.

→ Egy adott energiához tartozó hiperfelület dimenziójai
2 f - 1

$$\text{Hamilton: } \mathcal{H}(q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f) = E$$

Multiplicitás meghatározása:

$$\Gamma(E) = \int_{-\infty}^{\infty} \int_{-\infty}^{\infty} dq_1 \dots dq_f dp_1 \dots dp_f \cdot 1$$

$$\mathcal{H}(\dots) < E$$

$\Gamma(E)$ = adott E energiához tartozó fázis terület
kisebb energiájú állapotainak a száma

$$\frac{1}{q_f} = \text{elmin fáziscella normális teljesítménye: fels (p_f q_f)} / p_m$$

$$\Omega(E, \delta E) = \frac{1}{\hbar^3} (\Gamma(E + \delta E) - \Gamma(E))$$

↳ Ez a klaszszikus fizikai multiplicitás fogalma

A termodynamikai limeszben a δE eltérőről ezért az entrópia fogalmában nem szerepel a δE .

→ Statisztikus fizikai entrópia fogalma: (Boltzmann)

$$S = k \ln \Omega(E, N, V)$$

$$\hookrightarrow S(E, N, V)$$

Ha ismerjük S -t a multiplicitás függvényében, akkor ismerjük $S(E, N, V)$ -t, ami fundamentális egyenlet.

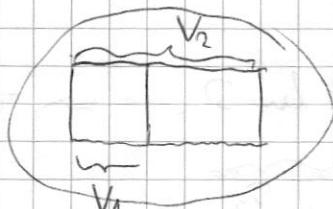
↓ klaszszikus esetre

$$S = k \ln \Omega(E, \delta E)$$

(Ebből felépíthető a termodynamikai statisztikus fizika, bármiféle valószínűségi meghatárolás helyén)

A Clausius - Felle termodynamikai entrópia fenomenológiai törvénye. A fét törvénynevezetben teljes leme, ezt önmagában példára vonatkozóan viszonylag rövid.

Példa:

Eltelítési fal, hőszigetelt rész.
A multiplicitás függ az energiával, ezért megszorításról kell gondolkodni.

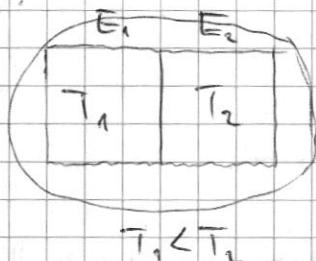
$$1 \text{ db molekulához } \Omega \sim V, N \text{ db molekulához } \Omega \sim V^N$$

$$\Rightarrow S \sim \ln \Omega \sim N \ln V$$

Ez összhangban van azzal, hogy a gáz felvesszi a térfogó méretét. Azaz az entrópia növekedik és csökkenik.

Az S növekedése az Ω növekedésével történik, a logaritmus a vércserezésnek megfelelően kizártja.

Példa:

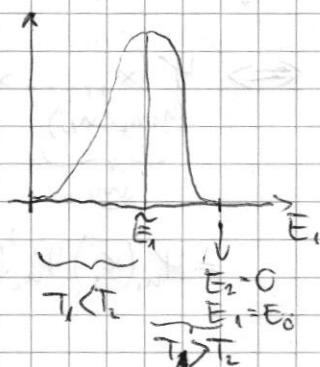

Hogyan vállalja a rész. multiplicitását?

Legyen $\Omega(E_1)$, ez elég, mert $E_1 + E_2 = E_0 = \text{konst.}$

Tehát a teljes rész. multiplicitás:

$$\Omega(E_0) = \Omega_1(E_1) \cdot \Omega_2(E_2) = \Omega_1(E_1) \cdot \Omega_2(E_0 - E_1)$$

$$\frac{d}{dE_1} \ln \Omega > 0 \quad \text{ha } T_1 < T_2$$

$$\frac{d}{dE_1} \left[\ln \Omega_1(E_1) + \ln \Omega_2(E_0 - E_1) \right] =$$

$$= \frac{d}{dE_1} \ln \Omega_1(E_1) - \frac{d}{dE_1} \ln \Omega_2(E_2)$$

$$\text{Mert: } \frac{d}{dX} \ln \Omega_2(E_0 - X) = \frac{d}{dE_2} \ln \Omega_2 \cdot \frac{d}{dX} (E_0 - X) = -1$$

$$\frac{d}{dE_1} \ln S_1 > \frac{d}{dE_2} \ln S_2 \Rightarrow T_2 > T_1$$

$\underbrace{S_1}_{\text{ }} \quad \underbrace{S_2}_{\text{ }}$

$\frac{1}{T_1} \quad \frac{1}{T_2}$

A röjt példá felét tüntelte le, hogy az entropia növekedés valóban nem áll. (A zárt rendszerre feltétele fontos, ha entropia növekedést vizsgáljuk.)

Einstein-modell: kvantum mechanikai tényezők

$$\hat{H} = \sum_{i=1}^N \left(\frac{\hat{p}_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 q_i^2 \right)$$

$\downarrow$

$$\hbar \omega \left(n + \frac{1}{2} \right) \quad n = 0, 1, \dots$$

Függetlenségek: a helyes Hamilton, a zárt rendszerben összegéreint áll elő

Működőlapotár: energia saját lapotár

$$m : (n_1, n_2, \dots, n_N) \Leftrightarrow \Psi_{(n_1, \dots, n_N)}(x_1, \dots, x_N) =$$

$\underbrace{(n_1, n_2, \dots, n_N)}_{m} \quad \underbrace{\Psi}_{m}$

$$= \Psi_{n_1}(x_1) \Psi_{n_2}(x_2) \dots \Psi_{n_N}(x_N)$$

$$E_m = E_{n_1, n_2, \dots, n_N} = \hbar \omega \sum_{i=1}^N \left(n_i + \frac{1}{2} \right)$$

$$E = \hbar \omega \sum_{i=1}^N \left(n_i + \frac{1}{2} \right) = \underbrace{N \frac{\hbar \omega}{2}}_{E_0} + \hbar \omega \underbrace{\sum_{i=1}^N n_i}_{M}$$

E_0 : alaplapotár
en.

$$M = \frac{E - E_0}{\hbar w} \quad M + N = \frac{E + E_0}{\hbar w}$$

$$\Omega(E) = \binom{M+N-1}{M} \quad \text{igazabolt } \Omega(E, N)$$

Alkalmaszai kell a termodynamikai limit megközelítését, példában N egy Avogadro szám nagységrendű entetum és M -et példában a szobahőmérséklet szintet kell relaxálni.

Kell meg a Stirling-formula: $\ln N! \approx N(\ln N - 1)$

$$\Rightarrow \ln \Omega = \ln (M+N)! - \ln M! - \ln N! = \\ = (M+N) \ln (M+N) - M \ln M - N \ln N$$

$$S(E, N) = k \frac{1}{\hbar w} \left[(E + E_0) \ln \frac{E + E_0}{\hbar w} - (E - E_0) \ln \frac{E - E_0}{\hbar w} - \right.$$

$$\left. - N \hbar w \ln N \right] =$$

$$= (E + E_0) - (E - E_0) = 2E_0$$

$$E_0 = N \frac{\hbar w}{2}$$

$$= k \frac{1}{\hbar w} \left[(E + E_0) \ln \frac{E + E_0}{N \hbar w} - (E - E_0) \ln \frac{E - E_0}{N \hbar w} \right] =$$

$$S(E, N) = \frac{k}{\hbar w} \left[(E + E_0) \ln \frac{E + E_0}{2E_0} - (E - E_0) \ln \frac{E - E_0}{2E_0} \right]$$

E_0 egy fundamentális egység.

Felirható még: $S(E, N) = N s \left(\frac{E}{N} \right)$ általános

és csak így fizikai, hogy minden állapot

$$S(2E, 2N) = 2 S(E, N)$$

(hangolás elso során "fiz.: -e")

A belső energia hőmérőleffgjegese: (foglal oszcillátor részben)

$$S(E, N) = \frac{k}{\hbar \omega} \left[(E + E_0) \ln \frac{E + E_0}{2E_0} - (E - E_0) \ln \frac{E - E_0}{2E_0} \right]$$

$$E_0 = N \frac{\hbar \omega}{2}$$

(i) $E(T)$

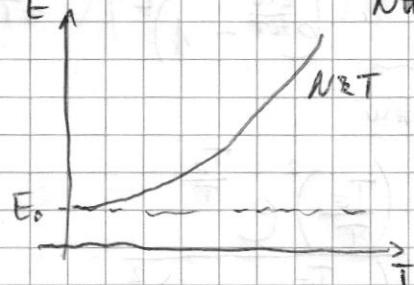
$$\begin{aligned} \frac{1}{T} &= \left(\frac{\partial S}{\partial E} \right)_N = \frac{k}{\hbar \omega} \left[\ln \frac{E + E_0}{2E_0} - \ln \frac{E - E_0}{2E_0} \right] = \\ &= \frac{k}{\hbar \omega} \ln \frac{E + E_0}{E - E_0} \end{aligned}$$

$$e^{\frac{\hbar \omega}{kT}} = \frac{E + E_0}{E - E_0} = 1 + \frac{2E_0}{E - E_0}$$

↓

$$\frac{E - E_0}{2E_0} = \frac{1}{e^{\frac{\hbar \omega}{kT}} - 1}$$

$$E(T, N) = E_0 + 2E_0 \frac{1}{e^{\frac{\hbar \omega}{kT}} - 1} \stackrel{T \rightarrow 0}{\approx} E_0 + \frac{N \hbar \omega}{\frac{\hbar \omega}{kT} + \dots} \approx N k T$$

$N k T$ viszonylagosan az elvárt értékhöz közelítőleg is.

Karakterisztikus hőmérőleffet: $\frac{\hbar \omega}{k} = T_E$

Az elvárt érték tételé (szabályozás fiz. tétel) azaz magas hőmérőleffetek teljesül, azzal ha $T \gg T_E$

Hőkapacitás: $C \rightarrow \delta Q \sim dT$

$$\underbrace{(\delta U =)}_{= E} \delta Q = C dT$$

$$C = \frac{dE}{dT} = \left(\frac{\partial E}{\partial T} \right)_N$$

Oszillátor rendszerek fizikai értelmezése:

→ Szilárd testekre (nem felfűtlenül kristályos) vonatkozó modell

→ Erősén csatolt rezgő rendszerek területére a fizikai rendszert. (Kristály esetén még periodikus is.)

→ Ezben belül is a szigetelő szilárd testek, a fémetre nem jó, mert a delorálásból elektronok jelentős járművet adnak a fajhőhöz

→ Iehalt kristályos és amorf szilárd anyagok modellje

→ A hőkapacitás a hőmérséklet függésében:

$$(ii) C = \left(\frac{\partial E}{\partial T} \right)_N = \partial \left(\frac{2E_0}{\frac{e^{\frac{h\nu}{kT}}}{e^{\frac{h\nu}{kT}} - 1}} \right) = -2E_0 \left(\frac{e^{\frac{h\nu}{kT}}}{\left(e^{\frac{h\nu}{kT}} - 1 \right)^2} \right) \left(-\frac{h\nu}{kT^2} \right)$$

$$C = Nq \cdot \frac{\left(\frac{h\nu}{kT} \right)^2 e^{\frac{h\nu}{kT}}}{\left(e^{\frac{h\nu}{kT}} - 1 \right)^2} = Nq \cdot \frac{\left(\frac{T_E}{T} \right)^2 e^{\frac{T_E}{T}}}{\left(e^{\frac{T_E}{T}} - 1 \right)^2}$$

Ez a modell még nem megfelelő, mert még csak független 1D-s oszcillátorról deríti a valós modellt
3D → Rell:

$$C_{3D} = 3 \cdot C_{1D}$$

Maldnisi hőkapacitás:

$$N = N_A \quad \text{Avogadro-szám}$$

Es mielő N_A/2 = R   Egységes járalláns!

$$C_m = 3R \cdot \frac{\left(\frac{T_E}{T}\right)^2 e^{\frac{T_E}{T}}}{\left(e^{\frac{T_E}{T}} - 1\right)^2}$$

→ vizsgáljuk a magashőmérsékletű esetet:

$$T \gg T_E \quad C_m \approx 3R \cdot \frac{\left(\frac{T_E}{T}\right)^2 \cdot 1}{\left(1 + \frac{T_E}{T} - 1\right)^2} = 3R$$

Légyenis sorfüggesséssel: $e^x = 1 + x + \frac{1}{2}x^2 + \dots$

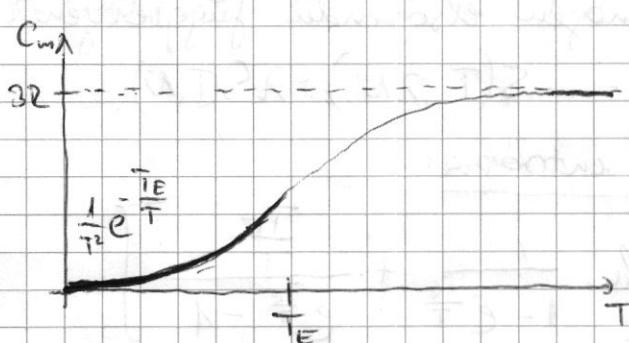
Dulong - Petit szabály: $C_m = 3R$

Tehát a maldnisi hőkapacitás független az anyagi működésről. (Az összefüggés univerzális)

Ez lényegesen az erősítőkötélnek alkalmazása a gyakran oszcilláló rendszerekre. (Es ez a Deby részre is igaz marad.)

→ vizsgáljuk az alsóbb hőmérsékletű limesszere:

$$T \ll T_E \quad C_m \approx 3R \left(\frac{T_E}{T}\right)^2 e^{-\frac{T_E}{T}} \longrightarrow 0$$

L'Hospital szabály
szorit

→ A hőkapacitás kísérleti eredményei a 0 földönben $\sim T^3$ összefüggésre mutatják. Ennek a libáriának az elmeleti komplexiója a Debye-modell.

Entrópia, mint a hőmérséklet függ. e:

$$S(E, N) = \frac{k}{\hbar w} 2E_0 \left[\frac{E+E_0}{2E_0} \ln \frac{E+E_0}{2E_0} - \frac{E-E_0}{2E_0} \ln \frac{E-E_0}{2E_0} \right]$$

$$\downarrow E_0 = N \frac{\hbar w}{2} \quad \frac{E+E_0}{2E_0} = \frac{1}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \quad \frac{E-E_0}{2E_0} = \frac{e^{\frac{\hbar w}{kT}}}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1}$$

$$(iii) S(T) = Nk \left(\frac{e^{\frac{\hbar w}{kT}}}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \ln \frac{e^{\frac{\hbar w}{kT}}}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} - \frac{1}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \ln \frac{1}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \right) =$$

$$= Nk \left[\ln \frac{1}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} + \left(\frac{\hbar w}{kT} \right) \frac{e^{\frac{\hbar w}{kT}}}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \right] =$$

$$e^{\frac{\hbar w}{kT}} (1 - e^{-\frac{\hbar w}{kT}})$$

$$= Nk \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{\hbar w}{kT}}} - \left(\frac{\hbar w}{kT} \right) + \left(\frac{\hbar w}{kT} \right) \frac{e^{\frac{\hbar w}{kT}}}{e^{\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \right]$$

$$S(T, N) = Nk \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{\hbar w}{kT}}} + \frac{\frac{\hbar w}{kT}}{e^{-\frac{\hbar w}{kT}} - 1} \right]$$

→ $S(T, N)$ -nak homogen előrendű függvénye a réll lemeze N -ről: $S(T, 2N) = 2S(T, N)$

→ 3D-s működés entrópia:

$$S_m = 3k \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{T_E}{T}}} + \frac{\frac{T_E}{T}}{e^{\frac{T_E}{T}} - 1} \right]$$

→ Az $S(E, N)$ fundamentális, amit leveretünk a statisztikus fizika módszerrel és ezután termodynamikai számvitások útján kapunk a többi összefüggést (Visszafele nem műgy, hiszen a többi nem fundamentális.)

→ Magas hőmérsékleti termodynamikai környezetben:

$$T \gg T_E \quad S_m \approx 3R \ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{T_E}{T}}} + \frac{\frac{T_E}{T}}{1 - e^{-\frac{T_E}{T}}} = 3R \left[\ln \frac{T}{T_E} + 1 \right]$$

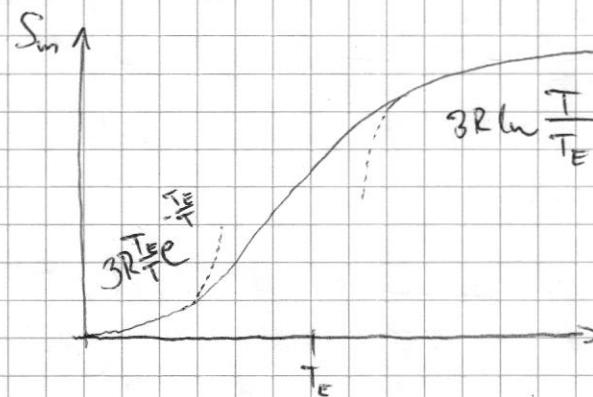
→ Alacsony hőmérsékleti termodynamikai környezetben:

$$T \ll T_E \quad S_m \approx 3R \left[-\ln \left(1 - e^{-\frac{T_E}{T}} \right) + \frac{T_E}{T} e^{-\frac{T_E}{T}} \right]$$

$$\begin{aligned} \ln(1-x) &\approx 0 + \frac{-1}{1-x} \cdot x + \dots \approx 0 - x + \dots \approx -x \\ &= x \end{aligned}$$

$$\ln(1-x) \approx 0 + \frac{-1}{1-x} \cdot x + \dots \approx 0 - x + \dots \approx -x \approx e^{-\frac{T_E}{T}}$$

$$S_m \approx 3R \frac{T_E}{T} e^{-\frac{T_E}{T}}$$

→ Az entropia egy konstan sejteig határozatlan, de a statisztikus fizika úgy definiálja, hogy az entropia pozitív és a nulla hőmérséklethez nulla entropia tartozza (abszolút nulla pont). Az entropiának a hőmérséklet monoton növekvő" függvényeire kell lennie.

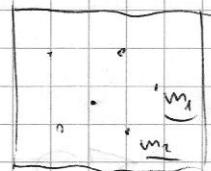
$$T \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_N > 0$$

Ez pedig eppen a hőkapacitás, ami minden pozitív definit.

(A klasszikus statisztikai fizikai Szilnoki megszűnt az entropia monotonitását.) Ebben emiatt a fázis állapot a Planck állapotokhoz kell választani, hogy belépjen a termomechanikai modellbe. Itt is az entropia heterogenitáton konszenzál a fázis cella valföltettsége valföltethetősége.)

Mirroallegatorvalósági segítsélméze

$$m \rightarrow p_{\nu}$$

E, N, U, ...

→ Dinamikai leírás: a rendszer időbeli változása és a rész. az egyes időlejárásban érinti az egyes mirroallegatorat $m_1 \rightarrow m_2 \rightarrow m_3$

N_m száma jelzi, hogy a rész. energiszer érinti az $\leftrightarrow$ mirroallegatorat

$N_{\text{össz}}$ az összes érintett mirroallegator száma

Valósági segítség:

$$P_{\nu} = \frac{N_m}{N_{\text{össz}}}$$

→ Tárgyalás módd:

- Mirrokananirus: E, N, V $S(E, N, V)$ fund. eggy.
- Kananirus: T, N, V $F(T, N, V)$ fund. eggy.
- Nagykananirus: T, μ, V $\Phi(T, \mu, V)$ fund. eggy.

A különböző tárgyalásmodokban a ~~mirrokananirus~~ által mirrokananirus állagjelzők alapjának halvazta különböző.

Minden egyes tárgyalásmóddhoz tartozik egy fundamentális eggyel. A termodynamikai limesz szellem, hogy a különböző tárgyalásmodok eredményei egyszerűen is a termodynamikai limesben egésznek is, ez a termodynamikai elvonalenczia.

→ Ingadozó, fluktuáló mennyiséget az átlagval jellemzi

$$\bar{A} = \frac{\sum_m N_m A_m}{N_{\text{össz}}} = \sum_m P_m A_m$$

Szórás

$$\sigma_A^2 = \overline{(A - \bar{A})^2} = \sum_m P_m (A_m - \bar{A}) =$$

$$= \sum_m P_m A_m^2 - 2\bar{A} \sum_m P_m A_m + \bar{A}^2 \sum_m P_m =$$

$\underbrace{\sum_m P_m}_{N_{\text{össz}} = 1}$

$$\sum_m P_m = \frac{1}{N_{\text{össz}}} \left(\sum_m N_m \right) = 1$$

$$\hat{\sigma}_A^2 = \bar{A}^2 - \bar{A}^2$$

Térmodinamikai limitben a relatív szórás nullához tart (ha a részecskestím tart végelőnt)

$$\frac{\sigma_A}{\bar{A}} \xrightarrow{N \rightarrow \infty} 0$$

Keresse ki a tengelyldsi modellhez tartozó műveleti eloszlásokat

→ Statisztikus fizika postulátuma: műveletekmutató (azaz azt aztán)

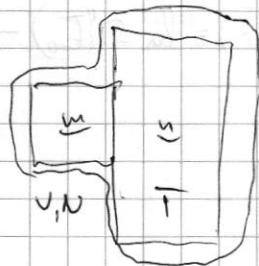
$$\text{műveletpotenciál } P_m = \text{állandó} = \frac{1}{-\epsilon(E,V,N)}$$

valószínűségek elve

Az összes műveletpotenciál a stáns a oszt. multiplikatív
Ennek az alapja a rögzített energia.

Kvantumus törzgalásnál valószínűségi eloszlása

- Az energia nem szegélyelt
- A viszelt sz. nem szint, de a leörmegszettel együtt zártanak területek ("fordítottan - gyűjtő szint")

$$E_0 = E_m + E_n'$$

Meg kell adniuk a sz. és a fordítottan területek állapotait és közös vez. -et.

$$m, n \rightarrow P_{m,n} = P^{\star}$$

Keresniük P_m -et

$$P_m = \sum_n P_{m,n}$$

$$\text{ahol } E_n' = E_0 - E_m \text{ teljessé$$

telít az összegzést ezen n -re

leggyakrabban.

E_2 vez. -sorral minden a marginális vez.

és itt az energia összefüggés a mellelhetetlivel

★ Szint kihosszabbítom a szint vez. valószínűségeit
nél a parabolitánál.

Vell még a fordítottan multiplicatív $E_n' = E_0 - E_m$ szint

$$\propto (E_0 - E_m)$$

Tehát $P_m \sim \propto (E_0 - E_m)$ azzal, a vez.
a fordítottan megoldásnak minden állapotnak nincs
szigetel (multiplicitásval) arányos

Kihosszabbítva, hogy a vez. sorral kisebb a fordítottan
nál: $E_m \ll E_0, E_n'$

$$P_{\text{m}} \sim \Omega'(E_0 - E_m)$$

↓

$$\ln P_m = \text{konst.} + \ln \Omega'(E_0 - E_m)$$

$$\text{Sorj jelek: } \ln \Omega'(E_0 - x) = f(x) = \ln \Omega'(E_0) - \frac{d \ln \Omega'}{d E'} \Big|_{E=E_0} \cdot x + \dots$$

$$f(x) \Big|_{x=0}$$

$$\ln P_m = \text{konst.} - \frac{d \ln \Omega'}{d E'} \Big|_{E=E_0} \cdot E_m =$$

$$= \text{konst}' - \frac{1}{k} \left(\frac{d \ln \Omega'}{d E'} \right) \Big|_{E=E_a} \cdot E_m = \frac{1}{T}$$

$S'(E')$ a tartalmi entropiajá illetve annak

a fundamentális egysége

Igy megírható a tartalmi hőmérsékletként

a definiciját.

$$\ln P_m = \text{konst}' - \frac{1}{kT} E_m$$

↓

→ Boltzmann-Gibbs idejel:

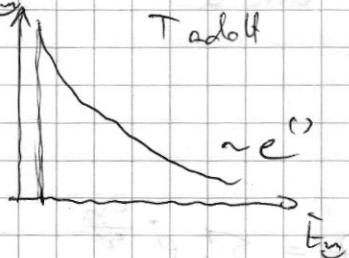
$$P_m \sim e^{-\frac{E_m}{kT}}$$

Lehet a hőmérséklet a működéshez
elosztásnak egy parametere

→ Megjegyzések:

$$(i) \quad m + m', \text{ de } E_m = E_{m'} \rightarrow P_m = P_{m'}$$

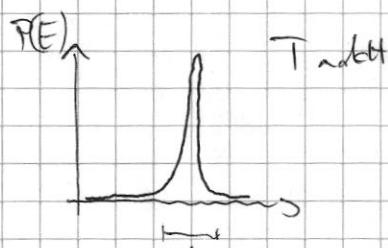
(ii) P_m

A osz. alapján a potenciál vezető a legnagyobb és minden exponenciálisan csökken

A P_m a hirtelenállapot valószínűsége és nem pedig az energia vezető! Az energia elosztása teljesen más. $P_m \neq P(E)$ utóbbit magának, hogy egy adott energiát hirtelen fellebbezen lehet megvalósítani

$$P(E) \sim \Omega(E) e^{-\frac{E}{kT}}$$

→ Az energia elosztása tartományban flattnak

(ha T nő, azon jobbabb felödör és szélesedik, $\hat{E}$ a maximum)

$$S(\hat{E})' = \frac{1}{T} \Rightarrow \hat{E} = U$$

$$0 = [\ln P(E)]' = \left. \frac{d \ln \Omega(E)}{dE} \right|_{E=\hat{E}} - \frac{1}{kT}$$

Mivel $\hat{E} \approx \bar{E} = U$ ezért gyakorlatilag mindketten érhető általános a belső energia definíciója

allapotosszeg: $\geq$ ($\neq$ allapotosszam)

a Boltzmann faktor összegeseinek
entétele

$$P_m = \frac{1}{Z} e^{-\frac{E_m}{kT}}$$

$$\sum_m P_m = 1 \Rightarrow Z \equiv \sum_m e^{-\frac{E_m}{kT}}$$

Lettres d'Anatole France à son fils

16
Chen qic
7-28-2

ZATI 332 (mit Schwanenkuss)
 S(E,N,V) fundamentalis egererlet
 egeren aljzi termo

Stat 3rd & 6.

more than one species file *extensa* no; apparently *extensa* was
pl cultoroddat

T roquette kanikles

F szabályozza a fundamentalis $F(T, V, N)$ & kötői alap törzsműveit.

Stabodenergie monoton wöchentlich; Stabodenergie mit zugehöriger

Legendre transformació

$$E = U = U(S, V, N) \xrightarrow{\text{Legendre tr.}}$$

$$\left\{ \begin{array}{l} F = U - TS \\ \left(\frac{\partial U}{\partial S} \right)_{V,N} = T \end{array} \right. \quad \xrightarrow{\hspace{1cm}} \quad \begin{array}{l} U(S,V,N) \\ S(T,V,N) \end{array}$$

ez is Ugyanazt az információt tartalmaz
⇒ ugyanazt az információt van benne

Szabályezés u. megvált.

$$dF = dU - d(TS) = dU - \cancel{TdS} - SdT = -SdT - pdV + \mu dN$$

$\Downarrow$

$$\cancel{TdS} - pdV + \mu dN$$

$$\Rightarrow \left(\frac{\partial F}{\partial T} \right)_{V, U} = -S \quad \left(\frac{\partial F}{\partial V} \right)_{T, U} = -P \quad \left(\frac{\partial F}{\partial N} \right)_{T, V} = \mu$$

$$F = U - TS \quad \Rightarrow \quad F = U + T \cdot \left(\frac{\partial F}{\partial T} \right)_{V,N} \quad \text{Helmholtz-energielat}$$

az a hozomány tárzatával
szabadonról hozzájárult a művész szín alatt körülbelül ötven?

$$P_m = \frac{1}{Z} e^{-\frac{E_m}{kT}}$$

normaler
Allgemein

$$\sum_m P_m = 1 \quad \Rightarrow \quad Z = \sum_m e^{-\frac{E_m}{kT}}$$

wurde oft fü-
r die negativen

Stat. f. - def

$$F \equiv -kT \ln Z = F(T, V, N)$$

Ellenörzés - tényleges fundamentalizis csoportot

mikroscillapot függ V, N-től

2.)

A energia nem számos körben felbukkan
körben való energia hogyan differenciál? Alkalmazásukat E
Lélektan maximum a (legmagasabb valamennyiségi)
max & átlag (átlátható)
Term. hibában a kettő megegyezik.

$$U = \sum_m E_m P_m =$$

$$\frac{E}{E} = -\frac{E_m}{kT}$$

$$= \sum_m E_m \cdot \frac{e^{-\beta E_m}}{Z} = \text{jelölés } \frac{1}{kT} = \beta$$

$$= \sum_m E_m \frac{e^{-\beta E_m}}{Z} = -\frac{\partial}{\partial \beta} \ln Z(\beta, V, N)$$

All

$$\underline{\text{B2}} \quad \frac{\partial}{\partial \beta} \cdot \ln Z = \frac{1}{Z} \cdot \frac{\partial}{\partial \beta} Z = \frac{1}{Z} \cdot \frac{\partial}{\partial \beta} \cdot \sum_m e^{-\beta E_m} = \frac{1}{Z} \sum_m \frac{\partial}{\partial \beta} e^{-\beta E_m} =$$

Hőmérséklet növekedése
= Lélektan
=> energia megegyezik a hőmérsékleten

$$= \frac{1}{Z} \sum_m -E_m e^{-\beta E_m} = -U(T, V, N)$$

$$\Rightarrow U = -\frac{\partial}{\partial \beta} \ln Z \leftarrow \text{ezt sokat használjuk} \quad \frac{\partial U}{\partial T} \text{ hőkapacitás}$$

occurred for
derivation

$$U = -\frac{\partial}{\partial \beta} \ln Z = \left(-\frac{\partial}{\partial T} \ln Z \right) \frac{\partial T}{\partial \beta} = \frac{\partial \beta}{\partial T} = -\frac{1}{kT^2}$$

$$U = kT^2 \cdot \frac{\partial \ln Z}{\partial T}$$

Hogyan megfelel a Helmholtz konzervativitás

$$\underline{\text{B3}} \quad -kT \ln Z = \underbrace{kT^2}_{U} \frac{\partial \ln Z}{\partial T} + T \cdot \left[\underbrace{-k \ln Z}_{\text{Helmholtz energia}} + \cancel{kT \frac{\partial \ln Z}{\partial T}} \right]$$

Konzervatív terapotikai módszerek ezeket megalapozva.
alap alapotlósítók leírásában

Mikrokonzervatív s (állapotfunkció) -vel analóg az ittani

$$S = k \ln Z \leftrightarrow Z = e^{k \ln Z - F}$$

fund

Itt kettő elválasztva, meggyakorlatban a modellben bármitegyik terapotikai

Hogyan alakul ki az entropia ott hogyan minősítendő
=> lehetőség az entropia általanosítására

$$S = \frac{\frac{\partial U}{\partial T} - F}{T} = \frac{1}{T} \left[\sum_m E_m P_m + kT \ln Z \cdot \overbrace{\sum_m P_m}^1 \right] = -k \sum_m P_m \cdot \left[-\frac{E_m}{kT} - \ln P_m \right]$$

$$S = -k \sum_m P_m \ln P_m \geq 0$$

állapotfunkcióhoz tartozó entropia
(Neumann-féle entropia)
információszerűben is megvalósulhat

Az entrópia kanonikus törzsgátlásmodja:

$$S = \frac{U - T}{T} = \frac{1}{T} \left[\sum_m E_m P_m + kT \ln Z \cdot \underbrace{\sum_m P_m}_{=1} \right] =^* \\ - \frac{\partial F}{\partial T} \quad (\text{Helmholtz})$$

$$^* = -k \sum_m P_m \underbrace{\left[-\frac{E_m}{kT} - \ln Z \right]}_{= \ln P_S}$$

P_m : műfunkcionális eloszlás
fgy.

→ Neumann-entrópia:

$$S = -k \sum_m P_m \ln P_m \geq 0$$

- Ez teljesleges törzgátlás módra érvényes összhanggal
- Ez teljesleges eloszlásra használható (Neumann fizetései!)
- = 0 mindenhez egyenlőpot 1 volt. -gel is a többi nulla

→ Műfunkcionális törzgátlásról:

$$P_m = \frac{1}{\Omega} \quad \text{Stat. fiz. postulátum, hogy fönstane!}$$

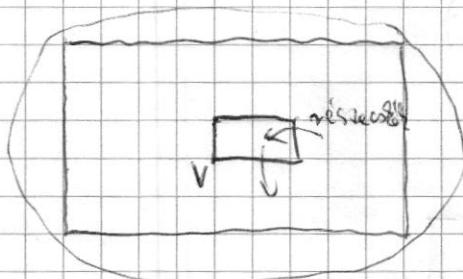

$$S = -k \sum_m \frac{1}{\Omega} \ln \frac{1}{\Omega} = k \ln \Omega$$

Összhangban van a Boltzmann entropiával.

Az entropia nagytranszis törzsgálszabály:

→ Hő és részecské tartalym: megengedett a részecské szám változása.

$$m: E_m, N_m$$

A nulla részecskés eset is leleltetőr, de ennek az esetben a VSZ.-ge nagyon kicsi

- Egyszerűen egy extenzív áll. jelző rögzített: a hőfogat
- Ebben az esetben a rögzített intenzív áll. jelző a térmeli potenciál.

$$P_m = \frac{1}{Z} e^{-\frac{1}{kT} (E_m - \mu N_m)}$$

→ Normálisísi hőfogat:

$$\tilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} (E_m - \mu N_m)} = \tilde{Z}(V, T, \mu)$$

→ Kvantumus törzsgálszabályban a fundamentális egyenlet a szabadenergia, a nagytranszis törzsgálszabályban a nagytranszis potenciál és a kapcsolat hozzájár.

$$F(T, V, \mu) \quad \xleftrightarrow{\text{legadás-tápl.}} \quad \Phi(V, T, \mu)$$

$$\Rightarrow \begin{cases} \Phi = F - \mu N \\ \left(\frac{\partial F}{\partial N}\right)_{V,T} = \mu \end{cases} \rightarrow N(\mu, T, V)$$

Φ fundamentális, hiszen Legendre-tápl.-val trapti eg-fundamentális hibát

→ Termodynamik erweiter:

$$d\bar{\Phi} = dT - d(\mu N) = -SdT - \underbrace{pdV + \mu dN - \mu dN - Nd\mu}_{dT}$$

$$\left(\frac{\partial \bar{\Phi}}{\partial T}\right)_{V,\mu} = -S \quad \left(\frac{\partial \bar{\Phi}}{\partial V}\right)_{\mu,T} = -p$$

$$\left(\frac{\partial \bar{\Phi}}{\partial \mu}\right)_{V,T} = -N$$

→ $\Phi(V, T, \mu)$ egyetlen extenzív állapot fizikai függ.
 ezért $\Phi(\lambda V, T, \mu) = \lambda \bar{\Phi}(V, T, \mu)$ minden λ , Φ is extenzív. $\bar{\Phi}$ leírja V -ban lineáris

$$\bar{\Phi}(V, T, \mu) = V \Psi(\mu, T)$$

$$\left(\frac{\partial \bar{\Phi}}{\partial V}\right)_{T,\mu} = \Psi = \frac{\bar{\Phi}}{V} = -p \Rightarrow \boxed{-pV = \bar{\Phi}}$$

Ez tényezés azt - az igaz, ez nem fundamentális - meggyult. $\bar{\Phi}(V, T, \mu)$ fundamentalis.

Nagyranodus tigrisalmond.

$$E_m, N_m : P_m = \frac{e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)}}{Z} : Z = \sum_m e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)}$$

$$\Phi(V, \mu, T) = ? \quad \Phi = F - \mu N = U - TS - \mu N$$

Altalenos entropic fogalcum

$$S = -k \sum_m P_m \ln P_m$$

$$= -k \sum_m P_m \ln \frac{e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)}}{\pi} =$$

$$= q \ln \tilde{\mathcal{Z}} \underbrace{\sum_{\text{all}} P_{\text{all}}}_{=1} - q \sum_{\text{all}} P_{\text{all}} \left(-\frac{1}{qT} \right) (E_{\text{all}} - \mu N_{\text{all}}) =$$

$$= q \ln \tilde{Z} + \frac{1}{T} \left[\underbrace{\sum_m P_m E_m}_{U} - \mu \underbrace{\sum_m P_m N_m}_{\bar{N}} \right]$$

Az energia vonható része a belső energia, a másik pedig a részecskéstől való vonható része

$$TS = U - \mu N + kT \ln Z$$

$$\Phi \equiv -kT \ln \tilde{Z} = U - TS - \mu N \quad (\text{Termodynamikai törnyelvben})$$

$\downarrow$

$$\tilde{Z}(N, T, V) \quad (\text{Létezőként megírva})$$

Kvantumus törzsa kismedd alkalmazása az Einstein modellhez:

- független és eggy dimenziós rezonansosztályokból
- az oszcillátorok rezonans stámai adja a működőkörök halmazát

$$\underline{m} : (u_1, u_2, \dots, u_N) \quad u_i = 0, 1, \dots \infty$$

Működőkörök esetben volt $\sum_{i=1}^N u_i = M$

$$E = E_0 + \hbar \omega M$$

Ilt ez a feltétel nem adott, hiszen most az energia fizikai

$$E_m = \sum_{i=1}^N \hbar \omega \left(\frac{1}{2} + u_i \right)$$

↳ Adott működőkörrehoz tartozó energia

$$Z = \sum_{\underline{m}} e^{-\frac{1}{kT} E_m} = \sum_{u_1=0}^{\infty} \sum_{u_2=0}^{\infty} \dots \sum_{u_N=0}^{\infty} e^{-\beta \sum_{i=1}^N \hbar \omega \left(u_i + \frac{1}{2} \right)}$$

$$+ e^{-\beta \hbar \omega \left(u_1 + \frac{1}{2} \right)} \cdot e^{-\beta \hbar \omega \left(u_2 + \frac{1}{2} \right)} \dots e^{-\beta \hbar \omega \left(u_N + \frac{1}{2} \right)}$$

↳ Ilt használjuk ki, hogy független oszcillátorok esetén, részbenben nem kontinuálisan szorozat alakba

→ Az utolsó szemhéjból van a szorozat utolsó tagját nem lehet kiemelni

$$\sum_{n=0}^{\infty} e^{-\beta \text{th} w} (n+1) = e^{-\frac{\beta \text{th} w}{2}} \sum_{n=0}^{\infty} (e^{-\beta \text{th} w})^n = \frac{1}{1 - e^{-\beta \text{th} w}}$$

$\rightarrow$ Ez egy végtelen geometrikus sor

$$= e^{-\frac{\beta \text{th} w}{2}} \cdot \frac{1}{1 - e^{-\beta \text{th} w}} = \frac{1}{2(e^{\frac{\beta \text{th} w}{2}} - e^{-\frac{\beta \text{th} w}{2}})} = \left[2 \sinh \left(\frac{\beta \text{th} w}{2} \right) \right]^{-1} = 3$$

(zuta)

Szg.) a teljes állapot összeg:

$$Z = Z^N$$

Ez nem definíció! Az állapotösszeg definiciója:

$$Z = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} E_m}$$

$$Z = Z^N \Rightarrow F = -kT \ln Z = -NkT \ln z = \\ = NkT \ln \left[2 \sinh \frac{\beta \text{th} w}{2} \right] = F(N, T)$$

A körzetenekban a Z - helyett S -t számoltuk. $S = \sum \ln Z \Rightarrow S(E, N)$

$$S(T, N) = - \left(\frac{\partial F}{\partial T} \right)_N = Nk \left[-\ln \left(e^{\frac{\beta \text{th} w}{2}} - e^{-\frac{\beta \text{th} w}{2}} \right) - \frac{1}{2} \frac{d \ln \left(e^{\frac{\beta \text{th} w}{2}} - e^{-\frac{\beta \text{th} w}{2}} \right)}{d \frac{\beta \text{th} w}{2}} \left(-\frac{1}{kT} \right) \right]$$

$$= Nk \left[-\frac{\beta \text{th} w}{2} + \ln \frac{1}{1 - e^{-\beta \text{th} w}} + \frac{\beta \text{th} w}{2} \frac{e^{\beta \text{th} w} + 1}{e^{\beta \text{th} w} - 1} \right] =$$

$$= Nk \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\beta \text{th} w}} + \frac{\beta \text{th} w}{2} \frac{e^{\beta \text{th} w} + 1 + e^{-\beta \text{th} w} + 1}{e^{\beta \text{th} w} - 1} \right]$$

→ Ez ír összehasonlítható a microkanonikus esetnél, ugyanazt az entropia függelékét kapta (ha visstárajuk a $P = -\frac{1}{kT}$ helyettesítést)

→ A füldönbőrű tényezőszámoldó arra utalja, hogy milyen eredményt, ha használjuk a Fermi-dinamikai töréstetet a használni is kell!

$$N \gg 1$$

→ Keresünk a belső energiát: a fundamentalis szemléletből származtatott töré, de van egy egyszerűbb számoldásmodja:

$$U = -\frac{\partial}{\partial P} \ln Z = -N \frac{\partial}{\partial P} \ln \frac{1}{Z} = N \frac{\partial}{\partial P} \ln \left[2 \sinh \frac{p_{\text{har}}}{2} \right]$$

$$= N c \ln \frac{p_{\text{har}}}{e} \cdot \frac{h\nu}{2} = E_0 \frac{e^{\frac{p_{\text{har}}}{2}} + e^{-\frac{p_{\text{har}}}{2}}}{e^{\frac{p_{\text{har}}}{2}} - e^{-\frac{p_{\text{har}}}{2}}} =$$

$$= E_0 \left[1 + \frac{2e^{\frac{p_{\text{har}}}{2}}}{e^{\frac{p_{\text{har}}}{2}} - e^{-\frac{p_{\text{har}}}{2}}} \right] = E_0 \left[1 + \frac{2}{e^{\frac{p_{\text{har}}}{kT}} - 1} \right]$$

$$U(N, T) = E_0 \left[1 + \frac{2}{e^{\frac{p_{\text{har}}}{kT}} - 1} \right]$$

Tehát az állapotosszeg P-szinten deriváltjával előáll a belső energia.

$\rightarrow$ Ha a mikroszálleapot halmozza a fizikai leh:

$$\psi : (q_1, q_2, \dots, q_N, p_1, \dots, p_N) \quad f = N$$

$\rightarrow$ Mikroszállepot energiadis a fizikában a Hamilton-fgv.

Klasszikus esetben:

$$E_{\text{kv}} : H(q_1, \dots, q_N, p_1, \dots, p_N) = \sum_{i=1}^N \left(\frac{p_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 q_i^2 \right)$$

1 db oszcillátor

Ismerj az alkalmazás "reflektori" indícióit:

$\epsilon = 2N$

energiája

$$Z = \sum_m e^{-pE_m} \sim = \underbrace{\int_{q_1^0}^{\infty} \dots \int_{q_N^0}^{\infty} dq_1 \dots dq_N dp_1 \dots dp_N e^{-p \sum_{i=1}^N \left(\frac{p_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 q_i^2 \right)}}_{\text{az oszcillátorokat}} \sum_m \text{folytonos esetre}$$

Itt is részt vesz az oszcillátorok frekvenciájának szerepe
az e^{-pE_m} -el szorzandókra a hamilton-fgv.

$$Z = \dots = \tilde{Z}^N : \tilde{Z} = \int_{-\infty}^{\infty} dp \int_{-\infty}^{\infty} dq e^{-p \sum_{i=1}^N \left(\frac{p_i^2}{2m} + \frac{1}{2} m \omega^2 q_i^2 \right)}$$

$$\tilde{Z} = \frac{1}{h} \left[\int_{-\infty}^{\infty} dp e^{-p \frac{p^2}{2m}} \right] \left[\int_{-\infty}^{\infty} dq e^{-p \frac{m \omega^2 q^2}{2}} \right] =$$

$$\sqrt{\frac{\pi 2m}{p}}$$

$$\sqrt{\frac{\pi m}{p \omega^2}}$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} dx e^{-dx^2} = \sqrt{\frac{\pi}{2}}$$

$$= \frac{1}{h} \frac{2\pi}{\omega} = \frac{8\pi T}{h \omega}$$

$$T = -\frac{1}{k} T \ln 2 = -\frac{1}{k} T N \ln 2 = -N k T \ln \frac{k T}{N k}$$

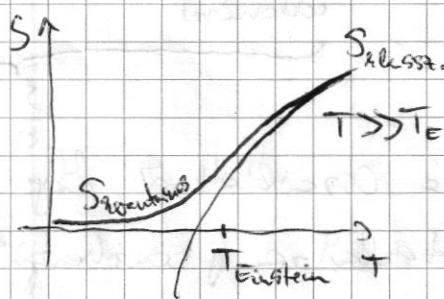
$$\Rightarrow S = -\frac{\partial T}{\partial T} = N k \left[\ln \frac{k T}{N k} + 1 \right]$$

Összefüve ezt a fóamtumos eredményhez:

$$S = N k \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{N k}{k T}}} + \frac{\frac{N k}{k T}}{e^{\frac{N k}{k T}} - 1} \right] \quad \frac{N k}{k T} \ll 1$$

Magashőmelséges
fázisok

$$\rightarrow N k \left[\ln \frac{1}{\frac{N k}{k T}} + 1 \right] \quad \text{így viszakapunk a
klasszikus esetet}$$

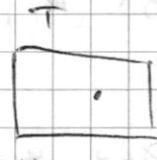
Tehát itt jölemezt meg az ellendirekt változásnak a fázisfáziménje: a Planck alkotta valastfázisban simán össze a fázis megoldás a magashőmelséges fázisokban.

$$Z = \frac{1}{h^{3n}} \int_{\text{GN}} dx_1 \dots dx_n dp_{1x} \dots dp_{nx} e^{-\frac{1}{kT} H(\dots)}$$

- GN db integrál: a teljes fazisábra integrálunk
- Az ideális gáz közelmítés egy másik feltételéhez, hogy minden gáz legyen, hogy elhanyagolható legyen a kölcsönhatás potenciál
- Ideális gázban igy a hamilton helyett, mivel csak a trinétrans energiával számolunk

$$Z = \frac{1}{h^{3n}} \int_{\text{GN}} dx_1 \dots dx_n dp_{1x} \dots dp_{nx} e^{-\frac{1}{kT} \sum_{i=1}^n \frac{p_i^2}{2m}} =$$

$$= z^n$$

$$z = \frac{1}{h^3} \int d\beta_x \int d\beta_y \int d\beta_z e^{-\frac{1}{kT} \frac{p^2}{2m}} =$$

$$= \frac{V}{h^3} \int_{-\infty}^{+\infty} dp_x \int_{-\infty}^{+\infty} dp_y \int_{-\infty}^{+\infty} dp_z e^{-\frac{p_x^2 + p_y^2 + p_z^2}{2mkT}} =$$

$$e^{-\frac{p_x^2}{2mkT}} e^{-\frac{p_y^2}{2mkT}} e^{-\frac{p_z^2}{2mkT}}$$

$$= \frac{V}{h^3} \left[\int_{-\infty}^{\infty} dp e^{-\frac{p^2}{2mkT}} \right]^3 = \frac{V}{h^3} (2\pi mkT)^{\frac{3}{2}}$$

Tehát az eggyrétegűre alkapötösszeg:

$$\beta = \frac{1}{kT} \rightarrow z \sim p^{-\frac{3}{2}}$$

Oscillator rez. energija:

$$Z = Z^N \quad : \quad \beta = \frac{E}{k_B T} = \frac{1}{\rho k_B T}$$

$$U = E = - \frac{\partial}{\partial \rho} \ln Z = - N \frac{\partial}{\partial \rho} \ln (\beta k_B T)^N = N \frac{1}{\rho} = N k_B T$$

Egyatomos gázok statisztikai fizika:

$(x_1, p_{1x}, \dots)$

(p_{1x}, p_{1y}, p_{1z})

$$N, \underline{m}: (\bar{r}_1, \bar{r}_2, \dots, \bar{r}_N, \bar{p}_1, \bar{p}_2, \dots, \bar{p}_N)$$

$$E_{\underline{m}} \rightarrow \delta U(\bar{r}_1, \dots, \bar{r}_N, \bar{p}_1, \dots, \bar{p}_N) = \sum_{i=1}^N \frac{\bar{p}_i^2}{2m} + \sum_{(ij)} U(\bar{r}_i - \bar{r}_j)$$

$$\rightarrow \bar{p}_{1x}^2 + \bar{p}_{1y}^2 + \bar{p}_{1z}^2$$

→ Ideális gáz leírás: a részecskék közötti kölcsönhatást elhagyogunk

→ Egyatomos gázok rölkölési hatásai: nagyon rörel egy másikhoz erős tasztás lép fel, nagy távolságra pedig egy un. Van der Waals erő vanzás lép fel, aminek az ora egy indirekt dipolenváltás, ami jóval kisebb mint a stádios dipolus potenciálja

$$\frac{1}{r^6} \ll \frac{1}{r^2}$$

$$U(r) \propto \frac{1}{r^6}$$

$$\sim \frac{1}{r^6}$$

$$Z = z^N \quad U = -\frac{\partial}{\partial p} \ln Z = -N \frac{\partial}{\partial p} \ln z = -N \frac{\partial}{\partial p} \ln p^{\frac{3}{2}} = \\ = \frac{3}{2} N k T$$

$\rightarrow E_T$ az egyszerűsítés gizába belépő energiájának vonatkozóan összefüggés. E_T -t persze könnyebben megaphatjuk az összegzőtől eltekintve.

$$C_{V_m} = \frac{3}{2} N k$$

$\rightarrow$ Részarándelek a szabadenergiáról:

$$Z = z^N \rightarrow F(V, N, T) = -NkT \ln Z = -NkT \ln z = \\ = -NkT \left[\frac{3}{2} \ln \frac{V}{NkT} + \ln V \right]$$

$$P = -\left(\frac{\partial F}{\partial V}\right)_{N,T} = \frac{NkT}{V} \quad S(T) = -\left(\frac{\partial F}{\partial T}\right)_{V,N}$$

Probléma a fenti freiplettel:

$$F(2V, 2N, T) \stackrel{\text{tell}}{=} 2F(V, N, T)$$

Ebből ~~az entalpiából~~ szabad energiából levezethető a reverendői entalpia anomaliát. Ebből a mindenkora részlete lise Gibbs a saját elgondolását:

$$\ln V \text{ helyett } \ln \frac{V}{N} \text{ tell}$$

↓

$$Z = \frac{1}{N!} \sum_i e^{-\beta E_i} \xrightarrow{\text{ind. grt}} Z = \frac{1}{N!} 3^N$$

$$F = \underbrace{\dots}_{N!} + NkT \ln N!$$

$$= N(\ln N - 1) \quad (\text{Stirling})$$

$$F = -NkT \left[\frac{3}{2} \ln \frac{2\pi mkT}{h^2} + \ln V \right] + NkT \ln N - NkT =$$

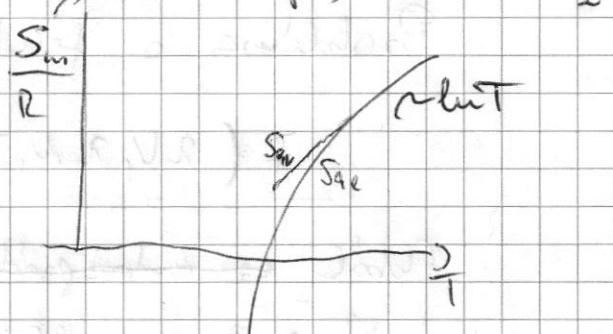
$$= -NkT \left[\frac{3}{2} \ln \frac{2\pi mkT}{h^2} + \ln \frac{V}{N} \right] - NkT$$

Ezután az $\frac{1}{N!}$ -nak a fizikai interpretációja hogyan közelítjük meg a valószínűségi összetételeket minden részszerven. A statisztikus fizika szabályai minden részszerven a kölcsönös állapotosszeget adnak.

$$S = - \left(\frac{\partial F}{\partial T} \right)_{V,N} = Nk \left\{ \frac{3}{2} \ln \frac{2\pi mkT}{h^2} + \ln \frac{V}{N} + \frac{3}{2} + 1 \right\}$$

$$S(T,V,N)$$

(moldániai entropia)

Ez sem jól, mert az entropia pozitív definiált mennyisége, ítt viszont van által negatív értékkel is. Ebben az esetben a statisztikus entropia triplet helyett a reakciós entropiát kellenni.

→ A termikai potenciál rögzítésére:

$$\mu = \left(\frac{\partial F}{\partial N} \right)_{T,V}$$

Az egységesre állapított összegből kijindulva:

$$z = V \frac{(2\pi mkT)^{\frac{3}{2}}}{h^3}$$

A termikus hullámhossz definíciója:

$$\lambda_T = \frac{h}{(2\pi mkT)^{\frac{1}{2}}}$$

$$[h] = [q] \cdot [p] = [E] \cdot [t]$$

$$[mkT]^{\frac{1}{2}} = [p]^2 \cdot \frac{1}{2} = [p]$$

$$[\lambda_T] = [q]$$

λ_T a hullámhossz származásban a legkisebb
de Braglie hullámhosszával.

Jegyzet:

$$z = \frac{V}{\lambda_T^3}$$

$$\left(\frac{\partial F}{\partial N} \right)_{T,V} = -kT \frac{\partial}{\partial N} \left[\ln \frac{z^N}{N!} \right] = -kT \frac{\partial}{\partial N} \left[N \ln z - \ln N! \right] *$$

$\downarrow$

$$\frac{N}{N(N-1)}$$

$$F = -kT \ln z = -kT \ln \frac{z^N}{N!}$$

$$* = -kT \left[\ln z - \ln N! \right] = -kT \ln \left(\frac{N}{\lambda_T^3 N} \right)$$

$$\Rightarrow e^{\frac{F}{kT}} = \frac{\left(\frac{N}{\lambda_T^3 N} \right)}{\left(\frac{V}{N} \right)}$$

Klasszikus tömegelásmód:

$$a \ll \left(\frac{V}{N}\right)^{\frac{1}{3}}$$

(Részecskére szűméség)

$$\lambda_T = \frac{\hbar}{\sqrt{2\pi m k T}}$$

(de Broglie hullámhossz)

- A klasszikus részletek feltétele, hogy $a \gg \lambda_T$ teljesüljön $\Leftrightarrow$ (vagy esetleg) a hőmérséklet nagyon nagy
- A részecské mint hullámosonak elterező esetben átfedik egyenlőséget
- A hővetítőről csak a klasszikus részletekben érthető:

$$e^{\frac{f\mu}{kT}} = \frac{N}{3} = \frac{N}{V \cdot \lambda_T^{-3}} = \left[\frac{\lambda_T}{\left(\frac{V}{N}\right)^{\frac{1}{3}}} \right]^3 \ll 1$$

$$\left| \frac{f\mu}{kT} \right| \gg 1 \quad \text{de } \mu < 0$$

Ezt fogjuk a graviaciális potenciálra.

Ebből visszatérjük az egységesített gáz törvényt, de ez csak ebben az esetben érthető, quantum-mechanikai tömegelásban már nem.

Kvantummechanikai ideális gáz.

$$\hat{H} = \sum_{i=1}^N \frac{\hat{p}_i^2}{2m} = \sum_{i=1}^N \left(-\frac{\hbar^2}{2m} \Delta_i \right)$$

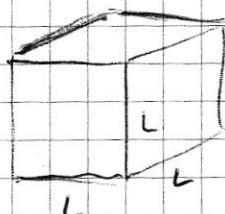
Keressük a rendszer hullámfüggvényét:

$$\Psi(\vec{r}_1, \vec{r}_2, \dots, \vec{r}_N) = \Psi(\vec{r}_1) \Psi(\vec{r}_2) \dots \Psi(\vec{r}_N)$$

Há kölcsönhatás nélkül a rendszer

$\Psi(\vec{r}_i)$: egy részre állapot

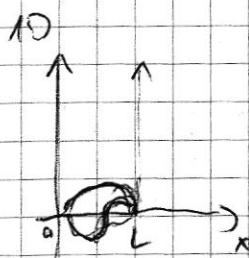
↳ s jelöléssel (single particle)

Hatásártalanításban $L \rightarrow \infty$ vagy legy

↳ simának állandó marad

E a végtelen mély potenciál gyökér
esete (dobozba rögzítve)

1D

$$-\frac{\hbar^2}{2m} \Psi'' = E\Psi$$

$$\Psi(x) \sim \sin\left(\frac{\pi}{L}x\right) \quad n=1, 2, 3, \dots$$

(nevezetű E-> nem fin. függetl.
megoldásról fogunk!)

$$+\frac{\hbar^2}{2m} \left(\frac{\pi}{L}\right)^2 = E$$

$$E = \frac{\hbar^2}{2m} \frac{\pi^2}{L^2} n^2 = \frac{\hbar^2}{8mL^2} n^2$$

3D

$$\Psi_s(\vec{r}) \sim \Psi_x\left(\frac{\pi}{L}x\right) \Psi_y\left(\frac{\pi}{L}y\right) \Psi_z\left(\frac{\pi}{L}z\right) \quad s=\{x, y, z\}$$

Pl.: Egyszerűen megadt
egyszerűsített (Ugyt {2,1,5})

$$\epsilon_s = \epsilon_{\text{part,ms}} = \frac{\hbar^2}{8mL^2} (r^2 + l^2 + m^2)$$

$$m \leftrightarrow \{r_1, l_1, m_1\}, \{r_2, l_2, m_2\} \dots$$

A helyes rendszer energiadja:

$$E_n = \sum_{i=1}^N \underbrace{\epsilon_{\{r_i, l_i, m_i\}}}_{S_i}$$

Ez a frekvencia valószínűsége a vonatkozó összetevőkkel

$\rightarrow$ A teljes potenciál Részletek: Kanonikus függvényekből

$$Z = \sum_m e^{-\beta E_m} = \sum_i \sum_{l=1}^{\infty} \sum_{m=-l}^{l} e^{-\beta \sum_{i=1}^N \epsilon_{\{r_i, l_i, m_i\}}} = \sum_i^{\infty}$$

$$z = \sum_{r=1}^{\infty} \sum_{l=1}^{\infty} \sum_{m=1}^{\infty} e^{-\beta \frac{\hbar^2}{8mL^2} (r^2 + l^2 + m^2)} = \left[\sum_{r=1}^{\infty} e^{-\frac{\beta \hbar^2}{8mL^2} r^2} \right]^{\infty}$$

$$\begin{array}{c} \hline \hline \\ \hline \end{array} \quad \left| \Delta E \approx \frac{1}{L^2} \right.$$

Hc $L \rightarrow \infty$ hatálytartományt képviseli,
mivel az energia szintek összefüggésében
nincsenek el folytonos spektrumot

alakulnak és ezért a $\oplus$ szimmetria nem is teljes részben megvalósul. Egy folytonos integrállel ábrázolhatjuk az egész.

$$E_S = \frac{h^2}{8mL^2} (q^2 + l^2 + m^2) : z = \sum_S e^{-\beta E_S} \xrightarrow{L \rightarrow \infty}$$

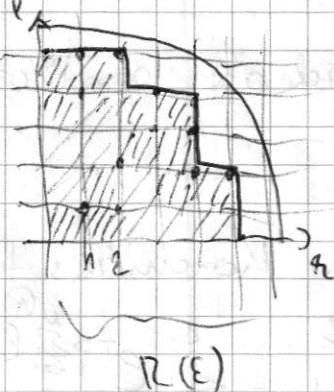
$\hookrightarrow [h, l, m]$

$$\sim \int_0^\infty dE \rho(E) e^{-\beta E}$$

$\hookrightarrow [c, \epsilon + \delta \epsilon]$

$w(\epsilon)$: az an alkotó részre száma, amire
feljut

$$\rho_{(h, l, m)}(E) \propto (q^2 + l^2 + m^2) \propto \frac{8mL^2}{h^2} e^{-\beta E}$$

Ebből következik:

$$[\rho(\epsilon) \Delta \epsilon = w(\epsilon + \Delta \epsilon) - w(\epsilon)] = dw$$

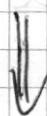
$\hookrightarrow w(\epsilon)$ differenciálja

Minden komponens faktoriálisan $1 \times 1 \times 1$ -es töltés.
Ez a komponens száma megegyezik az összes
töredék felületeivel. Ha a gömb ingyenes
tart sejtésekhez ($R \rightarrow \infty$) akkor a töredék
töredéka is a gömb töredéke közötti hálónáliság
elhanyagolható lesz.

$$w(\epsilon) \approx \frac{1}{8} \frac{4\pi}{3} R^3 = \frac{\pi}{G} \left(\frac{8mL^2}{h^2} \right)^{\frac{3}{2}} \cdot \epsilon^{\frac{3}{2}}$$

Mivel $h, l, m > 0$ végigis minden 8-nel
gömböt vizsgálunk.

$$\rho(\varepsilon) d\varepsilon = dW = \frac{\pi}{6} \left(\frac{8\pi L^2}{h^3} \right)^{\frac{3}{2}} \left[\frac{3}{2} \varepsilon^{\frac{1}{2}} d\varepsilon \right]$$

$$d\left(\varepsilon^{\frac{3}{2}}\right) = \frac{3}{2} \varepsilon^{\frac{1}{2}} d\varepsilon$$

$$\rho(\varepsilon) = \frac{\pi}{h^3} (2\pi)^{\frac{3}{2}} L^3 \overset{=V}{\sim} \varepsilon^{\frac{3}{2}}$$

$\hookrightarrow \varepsilon_2$ a termékben minden kíméletben a ε -hez tartozó potenciális legfelsőbb érték.

$\rightarrow$ Ebből kapható az egyszerűsített állapot összegét.

$$g = \frac{\pi}{h^3} (2\pi)^{\frac{3}{2}} V \int d\varepsilon \varepsilon^{\frac{1}{2}} e^{-\beta\varepsilon} =$$

$$\cancel{\text{d}\varepsilon = x} \rightarrow dx = \frac{1}{2\varepsilon^{\frac{1}{2}}} d\varepsilon = \frac{1}{2x} d\varepsilon$$

$$I = \int_0^\infty dx \frac{dx}{2x} \cdot x e^{-\beta x^2} = 2 \cdot \int_0^\infty dx x^2 e^{-\beta x^2} =$$

$$= \int_{-\infty}^\infty dx x^2 e^{-\beta x^2} = - \frac{\partial}{\partial \beta} \int_0^\infty dx e^{-\beta x^2} =$$

$$\sqrt{\pi} \cdot \beta^{-\frac{1}{2}}$$

$$= -\sqrt{\pi} \frac{\partial}{\partial \beta} \beta^{-\frac{1}{2}} = \frac{\sqrt{\pi}}{2} \beta^{-\frac{3}{2}} \quad \beta = kT$$

$$\textcircled{*} = V \cdot \frac{(2\pi \frac{\pi}{kT})^{\frac{3}{2}}}{h^3} = V \cdot 2^{-\frac{3}{2}}$$

ε_2 megegyezik a fázisában lévő legmagasabb állapot összegét. Ez csak következik a teljesen elszigetelt számításból.

tethetősegéből

$\rightarrow$ A részecskék megülőhőséből teljesen segíből
fordul el az az eredmény, amit a hullám-
fúggvény szorzataláról történő felvállalásban
használtunk fel.

$$(i) \Psi(\bar{r}_1, \bar{r}_2) = \Psi_{S_1}(\bar{r}_1) \Psi_{S_2}(\bar{r}_2) =$$

$$\stackrel{\text{pl.}}{=} \Psi_{\{1,1,2\}}(\bar{r}_1) \Psi_{\{1,2,1\}}(\bar{r}_2) \neq \Psi(\bar{r}_1, \bar{r}_2)$$

Maxwell - Boltzmann : az adott részecskék
megülőhőséből tethető

(ii) Böse : egeszt spinű részecskék esete

(iii) Fermi : fellegesztésű részecskék esete

(ii) : szimmetria nélküli hullámfüggvény

$$\Psi(\bar{r}_1, \bar{r}_2) = \Psi_{\{1,1,2\}}(\bar{r}_1) \Psi_{\{1,2,1\}}(\bar{r}_2) + \Psi_{\{1,2,1\}}(\bar{r}_1) \Psi_{\{1,1,2\}}(\bar{r}_2) = \Psi(\bar{r}_2, \bar{r}_1)$$

(iii) : antiszimmetrikus hullámfüg.

$$\Psi(\bar{r}_1, \bar{r}_2) = -\Psi(\bar{r}_2, \bar{r}_1)$$

Tehát a termodynamikai límelek egy közötti klasszifizálási lehetőséget ad a folytonos spektrum tulajdonságai miatt.

Az (anti)szimmetrizálás egy közötti kölcsönhatástól
jelent a részecskék közötti erőt az (ii) és (iii) esetek
ben igazából mind egyszerre van. (Hiszen minden
feltétele a függelések.)

$$\Psi(\bar{r}_1, \bar{r}_2, \dots, \bar{r}_N)$$

- (i) Megrögzöltethető az osztály részecskéi pl. Einstein modellben
- (ii) Bose Einsten részecskék, azaz az osztály típusai részecskék, melyeknek a spinje egész. Bárminely részecskét felcserevel a hullámfog. nem változik

$$\Psi(\bar{r}_1, \dots, \bar{r}_i, \dots, \bar{r}_j, \dots, \bar{r}_N) = \Psi(\bar{r}_{\sigma(1)}, \dots, \bar{r}_{\sigma(i)}, \dots, \bar{r}_{\sigma(j)}, \dots, \bar{r}_N)$$

- (iii) Fermi típusú részecskék: félbespinált osztály részecskék
pl.: elektron, neutron, proton, deuterium
Antiszimmetriás hullámfog. $\Psi(r_1) = -\Psi(r_2 r_1)$
 $\Rightarrow$ Bárminely részecské felcseréjére

Független rendszer $\Rightarrow$ léteznél az egymisezőkkel ellapott S
(pl. oszcillátorral S -et az oszc. frekvenciámai adják)

$$(i) Szorzatalakban írás: \Psi(\bar{r}_1, \dots, \bar{r}_N) = \Psi_{S_1}(\bar{r}_1) \Psi_{S_2}(\bar{r}_2) \dots \Psi_{S_N}(\bar{r}_N)$$

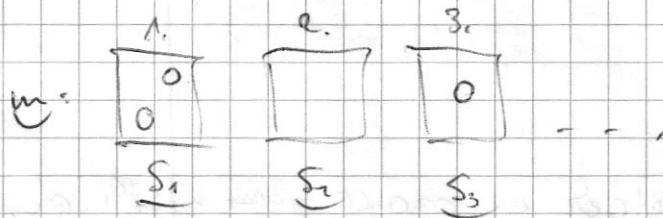
$r_1 \leftrightarrow r_2$ cserével változik a Ψ esetében jelenti a megrögzöltethető részecskéket. $(r_1 S_1), (r_2 S_2)$ pl.

A mikroszöllapot előállítása:

$$\underbrace{m}_{S_1} \quad \underbrace{\begin{bmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{bmatrix}}_{S_2} \quad \underbrace{\begin{bmatrix} 0 \\ 0 \end{bmatrix}}_{S_3} \quad \dots \quad \underbrace{\begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \end{bmatrix}}_{S_N}$$

Meg is lehet azonban a görögök, a görög részén az összes szöllapot szimmetrikus.

(ii) Base
 $N=3$

$$\text{Pl.: } \{1, 1, 1\} \quad \{2, 1, 1\}$$

$$4_1(\bar{v}) = 4_{\{1, 1, 1\}}(\bar{v})$$

S_i : olyan tételező algegator, a dobozba zárt részes-

~~4_i~~ algegator is zárt B hozzárendeléssel jól leírható

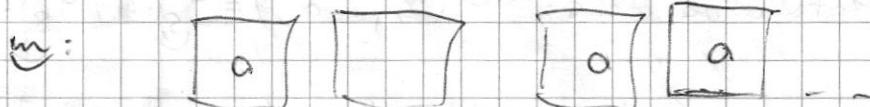
$$4(\bar{v}_1, \bar{v}_2, \bar{v}_3) = 4_1(\bar{v}_1) 4_2(\bar{v}_2) 4_3(\bar{v}_3) + 4_1(\bar{v}_3) 4_2(\bar{v}_2) 4_3(\bar{v}_1) + 4_1(\bar{v}_1) 4_3(\bar{v}_3) 4_2(\bar{v}_2)$$

Ez a szimmetrikált hullámfügg. a koordinált taggal. És normálban is teljesen.

Igy viszont már nem meghonlábözhetők a részterek (mindegyik származik a részterek)

(iii) Fermi

$N=3$ 1. 2. 3. 4.

$$4(\bar{v}_1, \bar{v}_2, \bar{v}_3) = 4_1(\bar{v}_1) 4_3(\bar{v}_2) 4_4(\bar{v}_3) -$$

$$- 4_1(\bar{v}_2) 4_3(\bar{v}_1) 4_4(\bar{v}_3) + \dots = ^*$$

$\hookrightarrow n!$ $\Rightarrow$ a paralel szenírt elágazásai

$$^* = \det \begin{bmatrix} 4_1(\bar{v}_1) & 4_1(\bar{v}_2) & 4_1(\bar{v}_3) \\ 4_3(\bar{v}_1) & 4_3(\bar{v}_2) & 4_3(\bar{v}_3) \\ 4_4(\bar{v}_1) & 4_4(\bar{v}_2) & 4_4(\bar{v}_3) \end{bmatrix} \quad \text{Slater-det.}$$

~~Hc~~ ~~az~~ bármely allepotbaan 2 vegy több részeire van, arról a Slater determináns nulla. Ez a Pauli-elv.

Tehát minden Fermi-rendszerben mindenfajú-e a Slater determináns és enne vonatkozva a Pauli-elv.

→ Bose & Fermi rendszerekre:

$$\underline{m} \Leftrightarrow \{N_1, N_2, N_3, \dots\}$$

↳ Az ^{gyakorlatban} leggyakoribb alkalmazás a töltött szégek

A mikroalkapot meghatározó $\{N_i\}$ -et meghatározzuk, ami Fermi esetben $N_i \in \{0, 1\}$, Bose esetben $N_i \in \mathbb{N}$.

$$N_m = \sum_s N_s = \sum_{i=1}^{\infty} N_i$$

↳ Adott mikroalkapotba a folyós részterek számát jelöli

$$E_m = \sum_s E_s N_s = \sum_{i=1}^{\infty} E_i N_i$$

Kanonikus eljárás szerint a folyós részterek nem leírhatók, mert nincs z.

Nagyrenoménsz törzsalosszadat:

$$\Phi = -kT \ln \tilde{Z}$$

$$\tilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)} \quad \left. \begin{array}{l} \text{Általános képlet} \\ \text{tetraélejes rendszere} \end{array} \right\}$$

Fermi és Bose tépszűrőkkel sziszterezve:
sziszterezéshez!

$$\tilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)} = \sum_{N_1} \sum_{N_2} \dots \sum_{N_s} e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s (\epsilon_s - \mu)}$$

A mindenlapotára $\rightarrow$ összegzés az egészterülettel
 a betöltöttsegére lehet felirni

Fermi esetén: $N_i \in \{0, 1\}$

$$\sum_m = \sum_{N_1=0}^1 \sum_{N_2=0}^1 \dots e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s (\epsilon_s - \mu)} \rightarrow [1 + e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_1 - \mu)}] \dots$$

Bose esetén:

$$\sum_m = \sum_{N_1=0}^{\infty} \sum_{N_2=0}^{\infty} \dots$$

$$\sum_{N_1=0}^{\infty} \left[e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_1 - \mu)} \right]^{N_1} \xrightarrow{\text{Mellékírás}} \left[1 - e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_1 - \mu)} \right]^{-1}$$

$$\tilde{Z} = \prod_s \left[1 + e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_s - \mu)} \right]$$

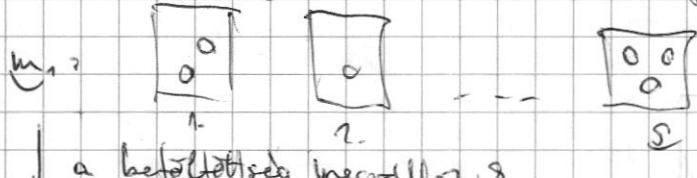
B

$$\prod_s \left[1 - e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_s - \mu)} \right]^{-1}$$

$$\ln \tilde{Z} = \sum_{S}^{\text{Fermi}} \ln [1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)}]$$

Base ↪

$\bar{N}_S$: egyszerűre állított betöltöttségeinek az átlaga
egy triszkelit S állapotra

m_s

Fermi szabányon kívül az átlag $\langle m_s \rangle$ $(0,1)$ -en belüli
szám, Bose esetben egy pozitív egész

$$\bar{N}_S = \sum_m N_S P_{mS} = \sum_m N_S \frac{e^{-\beta(E_m - \mu N_S)}}{\sum} =$$

$$= \sum_m N_S \frac{e^{-\beta \sum_{S'} N_{S'} (E_{S'} - \mu)}}{\sum} = \frac{\partial}{\partial E_S} \ln \tilde{Z}$$

$$\begin{aligned} \frac{\partial}{\partial E_S} \ln \tilde{Z} &= \frac{\partial}{\partial E_S} \left(\pm \sum_{S'} \ln [1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_{S'} - \mu)}] \right) = \\ &= \pm \frac{\partial}{\partial E_S} \ln [1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)}] = \pm \frac{\pm e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)} \left(-\frac{1}{kT} \right)}{1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)}} = \\ &\downarrow S' = S \quad \text{tag meared with} \end{aligned}$$

$$= \left(-\frac{1}{kT} \right) \frac{1}{e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)} + 1}$$

$$\tilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s (E_s - \mu)}$$

$$\frac{\partial \ln \tilde{Z}}{\partial E_s} = \sum_m \frac{1}{kT} N_s \left(-\frac{1}{kT} \right) e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s (E_s - \mu)}$$

$$\widehat{N}_s = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(E_s - \mu)} + 1}$$

↳ Fermi-Dirac vs. Bose-Einstein eloszlások
a megfelelő esetekben

A belső energia:

$$U = \overline{E} = \overline{E_m} = \overline{\sum_s N_s E_s} = \sum_s \overline{N_s} E_s$$

$$\overline{N} = \overline{N_m} = \sum_s \overline{N_s}$$

Kvantum ideális gázhoz összefüggései:

$$m \leftrightarrow \{N_s\} \longleftrightarrow \boxed{e^0} \boxed{e^1} \boxed{e^2} \dots \boxed{e^S}$$

$$E_m = \sum_s N_s E_s \quad N_m = \sum_s N_s$$

A) Kanonikus feltételek mellett $N_m = N$

$$Z = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s E_s}$$

$\bar{N}_s$: átlag számotte "fontoságú" kvantum ideális gázra

Táblázat:

$$\bar{N}_s = \sum_m N_s P_m = (-kT) \frac{\partial}{\partial E_s} \ln Z \stackrel{*}{=}$$

Az egyes részre illesztett mennyiségi rész a mikroszkopikus valószínűségeivel és összegzni kell.

Bizonyítás:

$$\stackrel{*}{=} (-kT) \frac{1}{Z} \frac{\partial Z}{\partial E_s} \stackrel{*}{=}$$

$$\frac{\partial Z}{\partial E_s} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_s N_s E_s} \cdot \left[N_s \left(-\frac{1}{kT} \right) \right]_{s=s \text{ helyen}}$$

$$\stackrel{*}{=} \sum_m \underbrace{\frac{1}{Z} e^{E_s}}_{=P_m} N_s \quad E_s \text{ aránytól belátható.}$$

Maxwell - Boltzmann:

$$Z = \bar{Z}^N$$

$$\bar{N}_S = (-kT) N \frac{\partial}{\partial E_S} \ln \bar{Z} = (-kT) N \cdot \frac{1}{\bar{Z}} \frac{\partial}{\partial E_S} \bar{Z}$$

$$\bar{Z} = \sum_{S'} e^{-\frac{1}{kT} E_S} \Rightarrow \frac{\partial \bar{Z}}{\partial E_S} = e^{-\frac{1}{kT} E_S} \left(-\frac{1}{kT} \right)$$

$$\frac{\partial}{\partial S} \bar{N} \cdot e^{-\frac{1}{kT} E_S} = e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)}$$

$\sim$
 $e^{-\frac{\mu}{kT}}$

Talált az egységes számításra alkalmazott
betöltőttsége negyedik következő, ahol a stat.
száma száma a részszámból az egységes
alkalmazott (vagy a többi esetben).

Ez a Maxwell - Boltzmann eloszlás.

B) Nagyranulás henggáterrendel:

Fermi - Dirac: (itt minden egységes részalkalmazott összeg!)

$$\ln \tilde{Z} = \sum_{S'} [1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)}]$$

~ : jelöli a nagyranulás henggáterrendel

+ : Fermi - Dirac

- : Bose - Einstein

$$\bar{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_{S^z} N_{S^z} (\epsilon_{S^z} - \mu)}$$

Tehát:

$$\bar{N}_S \stackrel{\text{def.}}{=} \sum_m N_S P_m = (-kT) \frac{\partial \ln \bar{Z}}{\partial \epsilon_S}$$

$$P_m = \frac{e^{-\frac{1}{kT} \sum_{S^z} N_{S^z} (\epsilon_{S^z} - \mu)}}{\bar{Z}}$$

A valószínűségi halmaz az m merődögle példájában a halmaz $\ni P_m$ és egyszerűen számolható átlagot adja a statisztikai.

Bár:

$$\stackrel{*}{=} (-kT) \cdot \frac{1}{2} \sum_{S^z} e^{i\epsilon} \cdot \left[\left(-\frac{1}{kT} \right) N_S \right]$$

Csak vannak
beláttni

$$\begin{aligned} \bar{N}_S &= (-kT) \frac{\partial \ln \left(\sum_{S^z} [1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu)}] \right)}{\partial \epsilon_S} = \\ &= (-kT) \frac{\pm C - \frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu) \left(\frac{1}{kT} \right)}{1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu)}} = \\ &= -\frac{1}{e^{\frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu)} \pm 1} \end{aligned}$$

Fermi-Dirac: $\bar{N}_S = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu)} + 1}$

Bose-Einstein: $\bar{N}_S = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT} (\epsilon_S - \mu)} - 1}$

Ezek az eloszlásfügg.-jei.

$$f(\epsilon) = V \cdot \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}} \sqrt{\epsilon}$$

$$f(\epsilon)d\epsilon : \dots = C\sqrt{\epsilon} \quad C \sim V$$

Spin degeneráció: $s \rightarrow 2s+1$ pl.: $s=\frac{1}{2} \rightarrow 2$

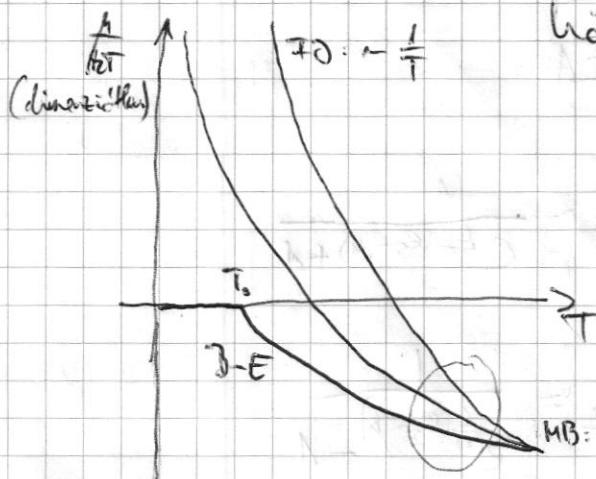
$$(i) \mu(T, \frac{N}{V})$$

$$\begin{aligned} N &= \sum_{\epsilon} \overbrace{N_{\epsilon}}^{N_{\text{tot}}} = \int_0^{\infty} d\epsilon f(\epsilon) \cdot \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(\epsilon - \mu)} + 1} = \\ &= V \cdot \left(\int_0^{\infty} \frac{d\epsilon \sqrt{\epsilon}}{e^{\frac{1}{kT}(\epsilon - \mu)} + 1} \right) \cdot (2s+1) \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}} \end{aligned}$$

$V \rightarrow \infty \Rightarrow$ integrál, mint formációhoz
lineárisen alakul.

$$\frac{N}{V} = f(\mu, T)$$

Megköppje a reprezentatív
sziméz, a kémiai potenciál és
hőmérséklet körött.

$$\begin{aligned} \text{MB: } e^{\frac{\mu}{kT}} &= \frac{N}{V} = \frac{N}{V} \lambda_T^3 = \\ &= \frac{\mu}{V} \frac{h^3}{(2\pi m k T)^{\frac{3}{2}}} \end{aligned}$$

$$\frac{\mu}{kT} \sim \ln \frac{1}{T}$$

Ez lehúzza a glassztázis
minimális stabilitását.

A Fermi-Dirac statisztikai potenciálja egy konstanshoz tart alkalmi hőmérsékleten, ~~a megkövérítés~~
 Magashőmérsékleten a statisztikai egységsűrűség
 (termodynamikai hőmérséklet meges hőm.-en.).

A Bose-Einstein egy T_0 hőmérsékleten bele-
 rágad a nulla reln. pot. elérésbe, ez a Bose-
Einstein tendenciája. Ez azt jelenti, hogy
 marosszabályos a betöltöttsége az $\epsilon=0$ nulla energiás
 állapotnál. Itt már más termodynamikai tulajdonságok is felhasználhatók mint $T > T_0$ esetben.

Ha a hőam statisztikai lezárti tulajdonságai nem
 tüntetik volna el meges hőmérsékleten, ott van
 komolyabb feljelentésű volna a kvantummechanikai
 tulajdonságokat, ezért miközött a klasszikus statisztika.

$$N_2 = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(\epsilon_2 - \mu)} + 1} \approx e^{-\frac{1}{kT}(\epsilon_2 - \mu)} \quad e^{-\frac{\mu}{kT}} \gg 1$$

↳ A hőam statisztikai egységsűrűsége
 A szisztemási termelhetőségi (bemeneti ábra)
 a fizikai termelhetőségi termelhetőségekhez
 nincsenek.

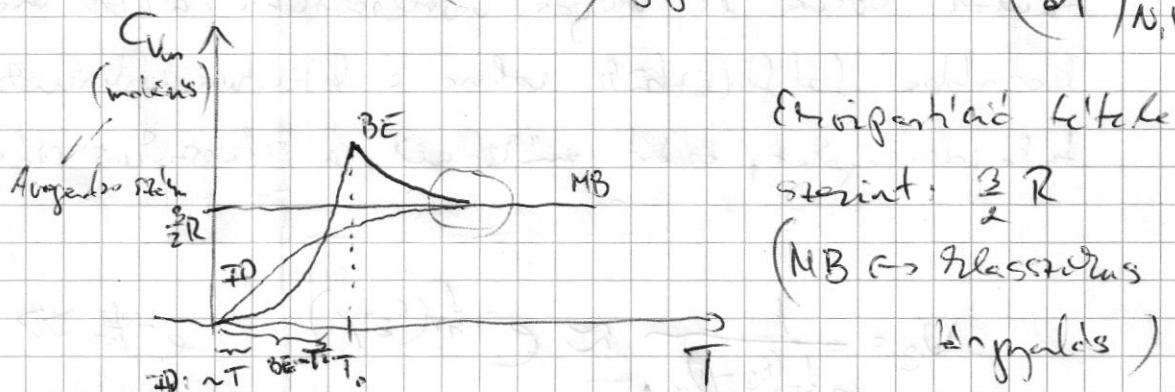
$$(ii) U = \overline{E} = \sum_{\Sigma} N_{\Sigma} \overline{\epsilon_{\Sigma}} = \sum_{\Sigma} N_{\Sigma} \epsilon_{\Sigma} \star$$

Mit ϵ_{Σ} neu thermodynamische energieig
ezist az öllagoldás módosított feljel.

$$\star \int_0^{\infty} dE g(\epsilon) \cdot \epsilon \frac{1}{e^{\frac{\epsilon - \mu}{kT}} + 1} = V \cdot g(V, T)$$

A belső" energiát megkaptak a freimai potenciál
elő a hőmérséklet függ.-tól. Mivel tudjuk a
 $p(T, \frac{V}{N})$ függvényt, fogadjuk a szabályos ~~feljel~~
~~feljel~~

$$\rightarrow \text{feljel } U(V, T, \frac{V}{N}) \text{ függ.} \rightarrow C_V = \left(\frac{\partial U}{\partial T} \right)_{N, V}$$

Energiafokozat leltára

szint: $\frac{3}{2} R$

(MB $\rightarrow$ klasszikus

helyettes)

Az integrált MB- és hőszámválság összeadja
a $\frac{3}{2} R$ függvényt. A FD és BE eltérően
eltevődik.

Megkövesedésekkel ritkán megjelenik a freimai potenciál
tanulmány

(iii)

$$P(T, \frac{N}{V})$$

$$\text{MB: } PV = NkT$$

Kvantum ad. görne a meghatározó tényezőkkel működik:

$$gN = -\bar{\Phi} = \sqrt{T} \ln \tilde{Z}$$

Ebből adottan kiindulva a meghatározó tényezőkkel:

$$\bar{\Phi} (\pm) \sqrt{T} \int_0^{\infty} dE g(E) \ln \left[1 \pm e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} \right]$$

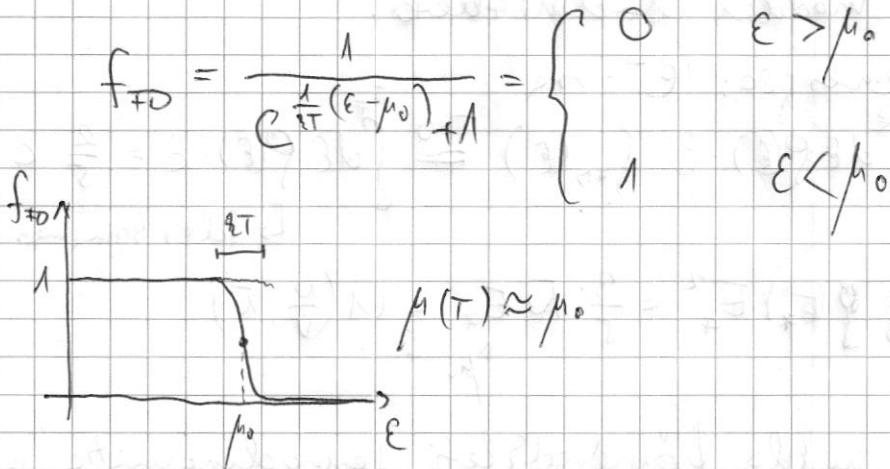
$$\text{Cell: } PV = \frac{2}{3} U \quad \text{eredményt kapunk minden statikusban}$$

Fermi - Dirac:

$$\rho(\epsilon) = (2s+1) \sqrt{\frac{2\pi}{h^3}} \frac{1}{(2m)^{\frac{3}{2}}} \sqrt{\epsilon}$$

 $T=0$

$$\bar{N}_S = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(\epsilon_S - \mu)} + 1} - f_{FD}(\epsilon_S)$$

$$\bar{N} = \sum_S \bar{N}_S = \int_0^\infty d\epsilon \rho(\epsilon) f_{FD}(\epsilon) \stackrel{T=0}{=} \int_0^\infty d\epsilon \rho(\epsilon) \cdot 1 = C \cdot \frac{2}{3} E_F^{\frac{3}{2}} = \frac{3}{2} E_F \rho(E_F)$$

Fermi energia:

$$\Rightarrow \frac{\bar{N}}{V} = \frac{8\pi}{3} \left(\frac{2m}{h^2} \right)^{\frac{3}{2}} \cdot E_F^{\frac{3}{2}} \Rightarrow E_F = \left(\frac{3}{8\pi} \right)^{\frac{2}{3}} \cdot \frac{h^2}{2m} \left(\frac{\bar{N}}{V} \right)^{\frac{2}{3}}$$

$$\mu(T=0, \frac{\bar{N}}{V})$$

Fermi hömörsélel:

$$E_F \equiv kT_F \quad kT \ll E_F \Leftrightarrow T \ll T_F$$

(De ez nem alacsony hömörsélelfű eset, mint T_F maga)

Két mennyiség: tömeg és színsg (restegre színsg)

$$\text{Pl: } \frac{\bar{N}}{V} \approx 10^{28} \text{ m}^{-3} \quad m = m_e \quad (e^- \text{ tömeg}) \Rightarrow T_F = 2,97 \cdot 10^3 \text{ K}$$

$$T_F = \begin{cases} 3,77 \cdot 10^4 \text{ K} & : \text{Na} \\ 13,0 \cdot 10^4 \text{ K} & : \text{Fe} \\ 8,16 \cdot 10^4 \text{ K} & : \text{Cu} \end{cases}$$

Tehát szabályosan e^- -ra $\approx 0 \text{ K}$ hömörsélelfű.

He^3 : 3 nukleon és $T_F \approx 0,5 \Rightarrow$ függelhető
a klasszikus módon, de az e⁻ a fentiek
nemcsak kvantummechanikai tömeges
móddal érhető el.

Belső energia: $E^* - \infty$

$$U = \int_0^\infty dE \rho(E) \cdot E \cdot f_{\neq 0}(E) \stackrel{T=0}{=} \int_0^{E_F} dE \rho(E) \cdot E = \frac{2}{5} \cdot C \cdot E_F^{\frac{5}{2}} =$$

$\hookrightarrow$ feles spin, mert $e^- = C \cdot E^{\frac{1}{2}}$

$$= \frac{2}{5} \int_0^{E_F} \rho(E_F) E_F^2 = \frac{3}{5} \bar{N} E_F = U\left(\frac{N}{V}, \bar{v}\right)$$

$\hookrightarrow \mu_0$

(A nulla hőmérsékleti termodynamika az alapján
poti kvantummechanika.)

Ez a függelén rendszere alapjálapító belső energia.

$$\rho V = \frac{2}{5} U = \frac{2}{5} \cdot \frac{3}{5} \bar{N} E_F \Rightarrow \rho = \frac{2}{5} \frac{\bar{N}}{V} E_F$$

Összefelvér a klasszikus állapoteggyel:

$$\text{Maxwell-Boltzmann } \rho = \frac{N}{V} \frac{8\pi}{3}$$

$\hookrightarrow$ Szemben ezzel a Fermigázhoz a nulla
hőmérsékleten is van nyomás, ami a
Pauli-szabály következménye.

Alacsony hőmérsékletű hőkapacitás: (Sommersfeld-féle)

$$e^--gal \quad \bar{N} = \frac{2}{3} E_F \rho(E_F)$$

$\hookrightarrow$ $\frac{E_F}{E_F + \frac{1}{2}kT} \rightarrow$ gerjesztődő e- és szivárgási
 E_F : gerj. hőtér

$$C_V \Leftrightarrow \Delta U \approx (\text{gerjesztett } e^- \text{-szám}) \cdot (\text{gerjesztési energia}) =$$

$$= (kT) \rho(E_F) \cdot (kT)$$

$\hookrightarrow$ e⁻ miatti enyhebb változás az energiáról

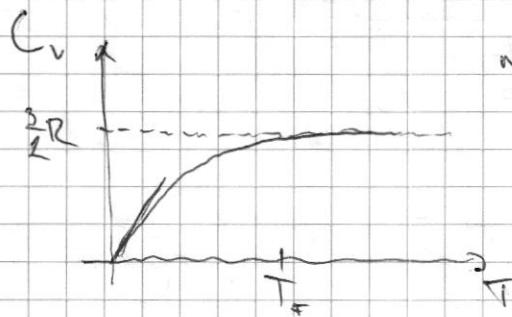
$$C_V = \left(\frac{\partial U}{\partial T} \right)_{V, \bar{N}} = \frac{\partial \Delta U}{\partial T} \approx k^2 \rho(E_F) \cdot T \approx \underbrace{U}_{\sim N} \cdot \underbrace{\rho(E_F)}_{\frac{kT}{E_F}} \cdot \underbrace{\frac{kT}{E_F}}_{\frac{1}{R}} \approx \bar{N} \left(\frac{kT}{E_F} \right)^2$$

Sommefeld-modell bei erdnaher Temperatur:

$$C_V = \frac{\pi^2}{2} k_B N \left(\frac{2T}{E_F} \right) + C \left(\frac{2T}{E_F} \right)^2 + \dots$$

$\underbrace{\quad}_{\text{A numerisch sonst ein großer Radikal}}$

A numerisch sonst ein fester oder großes Radikal
nun treptur weg als ein $\frac{\pi^2}{2}$ tritt ein!

A schätzt aus Maxwell-Boltzmann $\lambda_T \approx \frac{\hbar}{\sqrt{2m k_B T}} \ll \left(\frac{V}{N}\right)^{\frac{1}{3}}$

Für die Teilchenzahl exakt gleich $T \gg T_F$

Berechnung: $\frac{\hbar^2}{m k_B T} \ll \left(\frac{V}{N}\right)^{\frac{2}{3}} \approx \frac{\hbar^2}{2m} \cdot \frac{1}{E_F}$

↓

$$\frac{1}{k_B T} \ll \frac{1}{E_F} = \frac{1}{8T_F}$$

↓

$$T_F \ll T$$

1) Termodinamikai fogalmak

Munka (térfogati, irreverzibilis)

Hő

I. Főtételes

II. Főtételes

III. Főtételes

Claussius-entópia

Nernst-tétel

Irreverzibilis és reverzibilis foglyamat: spontán entrópia

Kvázisztatikus folyamat

Állapotjelző: intenzív és extenzív, sűrűség

Szabadsági fok: általában, tiszta rendszer

Fundamentális egyenlet: entrópia, belső energia, szabad energia, nagykanonikus potenciál

Állapotegyenlet

Mérhető mennyiségek: hőkapacitás, fajhő, kompresszibilitás, hőtágulás

2)

Mikorszkópikus állapot, mikroállapotok halmaza

Fáziscella

Fázistérfogat és energia hiperfelület

Multiplicitás (kvantum és klasszikus)

Boltzmánn-entrópia

Entrópia LEV

3)

Einstein-modell

Alapállapot energiája, gerjesztettség

Leszámolás LEV

Stirling-formula

Entópia és energia, hőkapacitás LEV

Karakterisztikus hőmérséklet

Doulong-Petit szabály

Deby-modell

Entrópia hőmérséklet függése LEV

4)

Valószínűség

Átlag és szórás

Egyenlő valószínűségek elve

Ergodicitás

5) - 6)

Kanonikus valószínűség

Boltzmann-Gibbs képlet LEV

Állapotösszeg

Szabadenergia (Legendre és Boltzmann)

Helmholtz-egyenlet

Belső energia (átlag)

Általános entrópia

Nagykanonikus valószínűség és állapotösszeg

Nagykanonikus potenciál (Légenré, térfogat, entrópiá)

Kémiai potenciál

7)

Állapotösszeg LEV

Kanonikus entrópia LEV

Kanonikus belső energia LEV

8)

Állapotösszeg LEV
Gauss-integrál
Szabadenergia és entrópia
Magashőmérsékletű limesz
Ekvipartíció tétele

9)

Állapotösszeg
Egyetlen részecske állapotösszege
Ekvipartíció tétele
Szabadenergia és egyetemes gáztörvény
Keveredési entrópia anomália LEV
Termikus hullámhossz
Kémiai potenciál

10)

I. Munka: $\delta W = -pdV$ $\delta W_{\text{int}} = \delta W_{\text{sdrl.}} + \dots \quad \} \text{folyamatra}$
 II. Hő: termikus energiacserére $\delta Q = TdS$ $\quad \} \text{folyamatra}$

I. Törételel: $dU = \delta Q + \delta W$ $dU = \text{Rögzített hő} \text{ és rajta véz. mű}$

II. Törételel: $\oint \frac{dQ}{T} = 0$ felszínleges anyagra és fén folyamatra
 (spontán folyamatok esetén a magasra hajtott rendszerek entropidiák nem csökken)

III. Törételel: OK hőátmenetben az anyagot felbukkanásban az entropia 0.

Claussius entropia: $dS = \frac{\delta Q}{T}$

Nernst-törételel: $S_p = \int_0^P \frac{\delta Q}{T}$ Referenciapont OK.

Irreverzibilis folyamat: $dS_{irr} > 0$ ha $dS_{sp} = 0$ akkor is.

$$dS = dS_{\text{spontán}} + \underbrace{\frac{\delta Q}{T}}_{\geq 0} + \underbrace{\frac{\delta W_{\text{int}}}{T}}_{\text{hőátles}} + \dots$$

pl. szilárdas

Kvazi-izotatmusrus folyamat: inf. munkavégzés $\Rightarrow$ spontán entropia mininál.

Allapotjelző: állapot, teljes differenciál

Intenzív: $T, p, \mu, (\varphi)$ kiegészítők

Extenzív: $S, n, U, V, \dots$ rendszert méretével arányos

$$\text{Szimmetria: pl. } S_{\text{molekulás}} = \frac{S}{n} \quad U_{\text{molekulás}} = \frac{U}{n}$$

Szabadsági forrás: független állapotjelzők száma a rendszerben

Tisztá rát.: 3 szab. forrás Keverék: 3 + szab. forrás

Fundamentális egyenlet: minden információ kiugrikhető belőle

$$dU = TdS - pdV + \mu dN$$

$$dS = \left(\frac{\partial S}{\partial U}\right)_{V,N} dU + \left(\frac{\partial S}{\partial V}\right)_{U,N} dV + \left(\frac{\partial S}{\partial N}\right)_{U,V} dN = \frac{1}{T} dU + \frac{p}{V} dV - \frac{\mu}{N} dN$$

$$dT = -SdT - pdV + \mu dN$$

$$d\bar{\Phi} = -SdT - pdV - N\mu$$

Allapotegyenlet: Fund. egy. egyenlíthetőre vonatkozó differenciálegyenletek

Mehető menetiségek:

$$C_V = T \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_{V,N}$$

$$C_P = T \left(\frac{\partial S}{\partial T} \right)_{P,N}$$

$$\alpha = \frac{1}{V} \left(\frac{\partial V}{\partial T} \right)_{P,N}$$

$$\gamma_T = - \frac{1}{V} \left(\frac{\partial V}{\partial P} \right)_{T,N} \quad (\text{izoterm})$$

$$\gamma_T = - \frac{1}{V} \left(\frac{\partial V}{\partial P} \right)_{S,N} \quad (\text{adiabatikus})$$

- 2) Mirrosztópírus állapot: atomi állapotok, a mirosztópírus állapotot felépítő belső elemi állapotok
 Miroszállapotok halmozza: az kvantumszámok lehetséges összegei halmozza

Fáziscella: folytonos fázisállapot felosztása, mérete h^f
 Energia hiperfelület: adott $E = H(q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f)$ érintések tartozó felület
 dimenziója: $2f - 1$

Fázisfogat: fázisáll. $E > H(q_1, \dots, q_f, p_1, \dots, p_f)$ része

Multiplicitás:

$$\Omega(E) = \Omega(M) \text{ ahol } M = \sum_{i=1}^N n_i \quad (E \text{-hez tartozó miroszáll. száma})$$

$$\Gamma(E) = \int_{-h^f}^{h^f} \dots \int dq_1 \dots dq_f dp_1 \dots dp_f \Rightarrow \Omega(E, \delta E) = \frac{1}{h^f} (\Gamma(E + \delta E) - \Gamma(E))$$

Boltzmann-entropia: $S(E, N, V) = k \ln \Omega(E, N, V) \wedge S = k \ln \Omega(E, 0)$

Entropia: $\Omega(E_1) = \Omega_1(E_1) \Omega_2(E_2) \Rightarrow \frac{d}{dE_1} k \ln \Omega_1 > \frac{d}{dE_2} k \ln \Omega_2 \Rightarrow T_2 > T_1$

- 3) Einstein-modell: fülek oszc. rész. áramás részerei (adott w), meghibásodható
 Alapállapot energiája: $E_0 = \hbar w \sum_{i=1}^N (n_i + \frac{1}{2}) = N \underbrace{\frac{\hbar w}{2}}_{E_0 \text{ alap}} + \hbar w \sum_{i=1}^N n_i \underbrace{\hbar w M}_{\text{gejtséktől}}$

Leszámolás: $M = \frac{E - E_0}{\hbar w} \quad M + N = \frac{E + E_0}{\hbar w} \quad \Omega(E, N) = \binom{M + N - 1}{M}$

Stirling-formula:

$$\ln N! \approx N(\ln N - 1)$$

Entropia, energia, hőkapacitás:

$$S(E, N) = \frac{k}{\text{h}\nu} \left[(E + E_0) \ln \frac{E + E_0}{2E_0} - (E - E_0) \ln \frac{E - E_0}{2E_0} \right]$$

$$E(T, N) = E_0 + 2E_0 \frac{1}{e^{\frac{\hbar\nu}{kT}} - 1} = E_0 + \frac{N \hbar\nu}{\frac{\hbar\nu}{kT} + 1} \approx NkT \quad (\text{elvártáció})$$

$$C = \left(\frac{\partial E}{\partial T} \right)_N = Nk \frac{\left(\frac{T_E}{T} \right)^2 e^{\frac{T_E}{T}}}{\left(e^{\frac{T_E}{T}} - 1 \right)^2} \Rightarrow C_{30} = 3 \cdot C_{10}$$

Karakterisztikus hőmérséklet: $T_E = \frac{\hbar\nu}{2}$

Dulong-Petit-szabály: $C_m = 3R$ ha $N = N_A \Rightarrow R = N_A k$

Deby-modell: "Különböző" w_i -k, Oramiál $\sim T^3$ -öt mutatnak a részletek $S(T)$,

$$S(T, N) = Nk \left[\ln \frac{1}{1 - e^{-\frac{\hbar\nu}{kT}}} + \frac{\frac{\hbar\nu}{kT}}{e^{\frac{\hbar\nu}{kT}} - 1} \right]$$

4) Valószínűség: $P_m = \frac{N_m}{N_{\text{össz}}} \rightarrow$ alkalmazott a nsz. érinti y_m -et
Növesz $\rightarrow$ összes a nsz. által érintett mikroáll.-dr.

Atlag és szórás: $\bar{A} = \frac{\sum_m N_m A_m}{N_{\text{össz}}} = \sum_m P_m A_m \quad A_m: \text{teljes fiz. mennyiség}$

$$\sigma^2 = \overline{(A - \bar{A})^2} = \sum_m P_m (A_m - \bar{A})^2 = \sum_m P_m A_m^2 - 2\bar{A} \sum_m P_m A_m + \bar{A}^2 \sum_m P_m = \bar{A}^2 - \bar{A}^2$$

Egyenlő "valószínűségek" elve: $P_m = \text{állandó} = \frac{1}{\Omega(E, N)}$ (fiz. mikrosz. nsz.)

Ergodicitás: minden lehetséges állapotot bejár-e a nsz.

5)-6) Kannonikus valószínűség: $P_m = \sum_n P_{m,n}$ ahol $E_n = E_0 - E_m \Rightarrow \Omega'(E_0 - E_n)$

Boltzmann-Gibbs Réplet: $P_m \sim e^{-\frac{E_m}{kT}}$

Energia valószínűsége: $P(E) \sim \Omega(E) e^{-\frac{E}{kT}}$

A'llapot összeg: Kell $\sum_m P_m = 1 \Rightarrow Z = \sum_m e^{-\frac{E_m}{kT}} \Rightarrow P_m = \frac{1}{Z} e^{-\frac{E_m}{kT}}$

Szabad energia:

$$\left\{ \begin{array}{l} F(T, V, N) = U(S, V, N) - TS(T, V, N) \\ \left(\frac{\partial U}{\partial S} \right)_{V,N} = T \quad \text{Fund.} \Rightarrow \left(\frac{\partial F}{\partial S} \right)_{V,N} = -S \end{array} \right.$$

$$F(T, V, N) = -\frac{1}{2}T \ln Z$$

Helmholtz-egyenlet:

$$F = U + T \left(\frac{\partial F}{\partial T} \right)_{V,N}$$

Belső energia:

$$U = \bar{E} = \sum_m E_m P_m = \sum_m E_m \frac{e^{-\frac{E_m}{kT}}}{Z} = \sum_m E_m \frac{e^{-\mu E_m}}{Z} = -\frac{\partial \ln Z}{\partial \mu} (p, V, N)$$

$$\Rightarrow U = \frac{1}{2}T^2 \frac{\partial \ln Z}{\partial T}$$

Általános entropia:

$$S = \frac{U - F}{T} = \frac{1}{T} \left[\sum_m E_m P_m + \frac{1}{2}T \ln Z \left[\sum_m P_m \right] \right] = -\frac{1}{T} \underbrace{\sum_m P_m \left[\frac{E_m}{kT} - \ln Z \right]}_{\ln P_m}$$

$$S = -\frac{1}{k} \sum_m P_m \ln P_m \geq 0$$

Nagykanonikus valószínűség és állapotosság:

$$P_m = \frac{1}{Z} e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)}$$

$$Z(V, T, \mu) = \sum_m e^{-\frac{1}{kT}(E_m - \mu N_m)}$$

Nagykanonikus potenciál:

$$\left\{ \begin{array}{l} \Phi(V, T, \mu) = F(T, V, N) - \mu N(\mu, T, V) \\ \left(\frac{\partial F}{\partial N} \right)_{V,T} = \mu \quad \text{Fund.} \Rightarrow \left(\frac{\partial \Phi}{\partial \mu} \right)_{V,T} = -N \end{array} \right.$$

$$\Phi(V, T, \mu) = V \Psi(\mu, T) \Rightarrow \left(\frac{\partial \Phi}{\partial V} \right)_{T,\mu} = \Psi = \frac{\Phi}{V} = -p \Rightarrow -pV = \Phi$$

$$\left\{ \begin{array}{l} \Phi = U - TS - \mu N \\ \Phi = -\frac{1}{2}T \ln Z \end{array} \right. \quad TS = \frac{1}{2}T \ln Z + U - \mu N$$

Kémiai potenciál: a nagykanonikus térfogatnál egyetlen interakciós állapotban

Termodynamikai mennyiségek:

$$\mu(T, \frac{N}{V}): \quad \bar{N} = \sum_S N_S = \int_0^{\infty} dE f(E) \cdot \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} + 1} = V \cdot \int_0^{\infty} \frac{dE f(E)}{e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} + 1} = (2S+1) \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}}$$

$$f(E) = V \cdot \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}} \sqrt{E} \quad \frac{\bar{N}}{V} = f(\mu, T)$$

$$M-B: \quad e^{\frac{\mu}{kT}} = \frac{\bar{N}}{V} = \frac{N}{V} \lambda_T^3 = \frac{N}{V} \frac{h^3}{(2\pi m k T)^{\frac{3}{2}}} \Rightarrow \frac{\mu}{kT} \sim -\ln T$$

$$F-D: \quad N_S = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} + 1} \approx e^{-\frac{1}{kT}(E-\mu)} \quad e^{-\frac{1}{kT}} \gg 1$$

$$U = \bar{E} = \sum_S \bar{N}_S E_S = \sum_S \bar{N}_S E_S = \int_0^{\infty} dE \rho(E) E \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} + 1} = V \cdot g(\mu, T)$$

$$U(V, T, \bar{N}) \rightarrow C_V = \left(\frac{\partial U}{\partial T} \right)_{V, \bar{N}} \rightarrow C_V = \frac{3}{2} R$$

$\rho(T, \frac{N}{V})$:

$$M-B: \quad pV = NkT$$

$$pV = -\bar{\Phi} = kT \ln \bar{Z} = \pm kT \int_0^{\infty} dE \rho(E) \ln \left[1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(E-\mu)} \right]$$

Nyoma's és belső energia:

$$pV = \frac{2}{3} U \Leftrightarrow \begin{cases} pV = NkT \\ U = \frac{3}{2} NkT \end{cases}$$

$$\rho(E) = C E^{\frac{1}{2}} \quad [E \cdot \rho(E)]' = [C E^{\frac{3}{2}}]' = \frac{3}{2} C E^{\frac{1}{2}} = \frac{3}{2} \rho(E) \quad U = \bar{E}$$

$$pV = \pm kT \frac{2}{3} \int_0^{\infty} dE [E \cdot \rho(E)]' \ln \left[1 \pm e^{-\frac{1}{kT}(E-\mu)} \right] = \frac{2}{3} \int_0^{\infty} dE \rho(E) \frac{1}{e^{\frac{1}{kT}(E-\mu)} + 1} = \frac{2}{3} U$$

parciális integrállal

Degeneriert Fermi gäz: $T = 0$

$$\rho(E) = (2s+1) \sqrt{\frac{2\pi}{h^3}} \left(\frac{2m}{e}\right)^{\frac{3}{2}} \sqrt{8}$$

$$\bar{N}_S = \frac{1}{e^{\frac{E_S - \mu}{kT}} + 1} = f_{FD}(E_S) = \begin{cases} 0 & E > \mu \\ 1 & E < \mu \end{cases}$$

$$\bar{N} = \sum_S \bar{N}_S = \int_0^\infty dE \rho(E) f_{FD}(E) \stackrel{T=0}{=} \int_0^\infty dE \rho(E) = C \cdot \frac{2}{3} E_F^{\frac{3}{2}} = \frac{3}{2} E_F \rho(E_F)$$

$$\frac{\bar{N}}{V} = \frac{8\pi}{3} \left(\frac{2m}{h^2}\right)^{\frac{3}{2}} E_F^{\frac{3}{2}} \Rightarrow E_F = \left(\frac{3}{8\pi}\right)^{\frac{2}{3}} \frac{h^2}{2m} \left(\frac{\bar{N}}{V}\right)^{\frac{2}{3}}$$

$$E_F = \sqrt{kT_F}$$

$$U = \int_0^\infty dE \rho(E) \cdot E \cdot f_{FD}(E) \stackrel{T=0}{=} \int_0^\infty dE \rho(E) \cdot E = \frac{2}{5} C E_F^{\frac{5}{2}} = \frac{2}{3} \bar{N} \rho(E_F) E_F^2 = \frac{3}{5} \bar{N} E_F^3$$

$$\rho V = \frac{2}{3} U = \frac{2}{3} \cdot \frac{3}{5} \bar{N} E_F^3 \Rightarrow \rho = \frac{2}{5} \frac{\bar{N}}{V} E_F^3$$

$$e^- \cdot m \cdot \bar{N} = \frac{2}{3} E_F \rho(E_F)$$

$$C_V = \left(\frac{\partial U}{\partial T} \right)_{V,0} = \frac{\partial (\Delta U)}{\partial T} \approx k^2 \rho(E_F) \cdot T \approx \underbrace{k}_{\sim \bar{N}} \cdot \underbrace{\rho(E_F) E_F^2}_{\frac{2T}{E_F}} \underbrace{\frac{2T}{E_F}}_{\sim \bar{N}} \approx \bar{N} k \frac{2T}{E_F}$$

Egyrészesre állapotosszeg:

$$\hat{H} = \sum_{i=1}^N \frac{\hbar^2}{2m} \Delta_i = \sum_{i=1}^N \left[-\frac{\hbar^2}{2m} \Delta_i \right] \quad U(\tilde{x}_1, \dots, \tilde{x}_N) = U_S(\tilde{x}_1) \dots U_S(\tilde{x}_N)$$

$$1D \quad -\frac{\hbar^2}{2m} \psi'' = E \psi \quad \psi(x) \sim \sin\left(\frac{n\pi}{L}x\right) \quad n = 1, 2, 3, \dots$$

$$E = \frac{\hbar^2}{2m} \frac{n^2 \pi^2}{L^2} q^2 = \frac{\hbar^2}{8mL^2} q^2$$

$$3D \quad U_S(\tilde{x}) \sim U_q\left(\frac{n\pi}{L}x\right) U_c\left(\frac{m\pi}{L}y\right) U_m\left(\frac{w\pi}{L}z\right)$$

$S = \{q, l, m\}$ adott állapot

$$E_S = E_{\{q, l, m\}} = \frac{\hbar^2}{8mL^2} (q^2 + l^2 + m^2)$$

$m \leftrightarrow \{q_1, l_1, m_1\}, \{q_2, l_2, m_2\}, \dots$

$$E_m = \sum_{i=1}^N S_i = \sum_{i=1}^N E_{\{q_i, l_i, m_i\}}$$

Dobozba zárt részszövege:

$$Z = \sum_{\infty} e^{-\beta E_S} = \sum_{i=1}^N \sum_{j=1}^{\infty} \sum_{k=1}^{\infty} e^{-\beta \sum_{i=1}^N E_{\{q_i, l_i, m_i\}}} = Z^N \quad \left(\sum_{i=1}^N = \sum_{q_1=1}^{\infty} \sum_{l_1=1}^{\infty} \sum_{m_1=1}^{\infty} \right)$$

$$E_S = \frac{\hbar^2}{8mL^2} (q^2 + l^2 + m^2) \quad Z \xrightarrow{L \rightarrow \infty} \int dE \rho(E) e^{-\beta E}$$

$$w(E) (\text{fállapotosszám}): \quad E_{\{q, l, m\}} < E \quad \rightarrow (q^2 + l^2 + m^2) < \frac{8mL^2}{\hbar^2} E \equiv R^2$$

$$\Rightarrow \rho(E) \delta E = w(E + \delta E) - w(E) = dw$$

$$w(E) \approx \frac{1}{8} \frac{4\pi}{3} R^3 = \frac{\pi}{6} \left(\frac{8mL^2}{\hbar^2} \right)^{\frac{3}{2}} E^{\frac{3}{2}} \quad \Rightarrow \rho(E) = \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}} L^3 \sqrt{E}$$

$$Z = \frac{2\pi}{h^3} (2m)^{\frac{3}{2}} V \int_0^{\infty} dE E^{\frac{1}{2}} e^{-\beta E} = V \frac{(2m\pi^2 k T)^{\frac{5}{2}}}{h^3} = V \cdot 2^{-3}$$

Egyrészben a rendkívül komplex állagot átlagos betöltöttsége:

$$\underbrace{m}_{\text{szám}} \leftrightarrow \{N_1, N_2, \dots\}$$

N_S : egyrészben az állapot betöltöttsége

Miről állapot teljes részletezésünk:

$$N_m = \sum_S N_S = \sum_{i=1}^n N_i$$

$$E_m = \sum_S E_S N_S = \sum_{i=1}^n E_i N_i$$

$$\overline{N}_S = \sum_m N_S P_m \quad \overline{N} = \overline{N_m} = \sum_S \overline{N}_S$$

$$\text{Kanonikus: } N = N_m \quad Z = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} E_m} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_S N_S E_S}$$

$$\overline{N}_S = \sum_m N_S P_m = (-kT) \frac{\partial}{\partial E_S} \ln Z = (-kT) \frac{1}{Z} \frac{\partial Z}{\partial E_S} = \sum_m \frac{1}{Z} e^{(E_S)} \underbrace{N_S}_{=P_m}$$

$$\frac{\partial Z}{\partial E_S} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_S N_S E_S} \cdot \left[N_S \cdot \left(-\frac{1}{kT} \right) \right] \quad S=S'$$

$$\text{Nagykanonikus: } \widetilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} \sum_S N_S (E_S - \mu)}$$

$$\overline{N}_S = \sum_m N_S P_m = (-kT) \frac{\partial}{\partial E_S} \ln \widetilde{Z} = (-kT) \frac{1}{\widetilde{Z}} \sum_m e^{(E_S)} \left[\left(-\frac{1}{kT} \right) N_S \right]_{S=S'}$$

Nagykanonikus állapotosszeg: Fermi és Bose részszerebrane

$$\widetilde{Z} = \sum_m e^{-\frac{1}{kT} E_m - \mu N_m} = \sum_{N_1} \sum_{N_2} \dots \sum_{N_n} e^{-\frac{1}{kT} \sum_S N_S (E_S - \mu)} \quad \begin{cases} \uparrow \\ \downarrow \end{cases} \quad \begin{cases} \left[1 + e^{-\frac{1}{kT} (E_1 - \mu)} \right] \\ \left[1 - e^{-\frac{1}{kT} (E_1 - \mu)} \right]^{-1} \end{cases}$$

$$\widetilde{Z} = \prod_S \left[1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)} \right]^{\pm 1}$$

$$\ln \widetilde{Z} = \pm \sum_S \ln \left[1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)} \right]$$

Elosztásor:

$$M-B: \quad Z = z^n \quad z = \sum_{S_i} e^{-\frac{1}{kT} E_S}$$

$$\bar{N}_S = (-kT) N \frac{\partial}{\partial E_S} \ln z = (-kT) N \frac{1}{z} \frac{\partial z}{\partial E_S} = \frac{N}{z} e^{-\frac{1}{kT} E_S} = e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)}$$

$$= e^{\frac{\mu}{kT}}$$

F-D \& B-E:

$$\begin{aligned} \bar{N}_S &= (-kT) \frac{\partial}{\partial E_S} \ln \bar{Z} = (-kT) \frac{\partial}{\partial E_S} \left[+ \sum_S \ln \left[1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)} \right] \right] = \\ &= (-kT) \frac{\left(\frac{1}{kT} \right) e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)}}{1 \pm e^{-\frac{1}{kT} (E_S - \mu)}} = \frac{1}{e^{\frac{1}{kT} (E_S - \mu)} \pm 1} \end{aligned}$$

Azonos részecskék hullámfüggvénye:

M-B: megkülönböztethető részecskék $\Rightarrow$ szorzatban hozás

$$U(\bar{n}_1, \bar{n}_2) = U_{S_1}(\bar{n}_1) U_{S_2}(\bar{n}_2) \neq U(\bar{n}_2, \bar{n}_1)$$

függetlenek $\Rightarrow$ 3 egynézetesre állapotok

B: nem megkülönböztethetők $\Rightarrow$ szimmetrikus hull. fgg.

$$\forall i, j: U(\bar{n}_1, \dots, \bar{n}_i, \dots, \bar{n}_j, \dots, \bar{n}_N) = U(\bar{n}_1, \dots, \bar{n}_j, \dots, \bar{n}_i, \dots, \bar{n}_N)$$

$N_i \in \mathbb{N}$, S_i : dobásba járt részecskére állapotok

F: antiszimmetrikus bármely részecskére felcserélése

$$U(\bar{n}_1, \bar{n}_2) = -U(\bar{n}_2, \bar{n}_1)$$

Slater-determinans

$$\det \begin{bmatrix} U_1(\bar{n}_1) & \dots \\ \vdots & \ddots \\ U_n(\bar{n}_n) & \dots \end{bmatrix}$$

Pauli elv: $2 \leq$ részecskére egy dobozban $\Rightarrow \det \underline{S} = 0$